

237

CENTRALANTIKVARIATET
KATALOG 90

Svensk
Historia

*

UR ETT PRIVAT-
BIBLIOTEK

CENTRALANTIKVARIATET

KATALOG 90

SVENSK HISTORIA

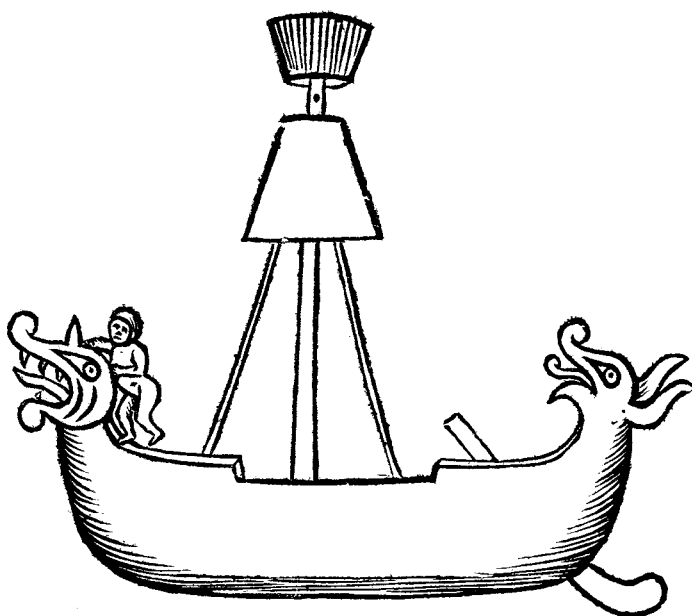
UR ETT PRIVATBIBLIOTEK

FÖRSTA DELEN

STOCKHOLM MMXXV

DET ÄR MED STOR GLÄDJE som vi nu kan presentera denna katalog med svensk äldre historia ur en fin svensk privatsamling. Böckerna har mycket kunnigt köpts in under en 40-årsperiod och utmärker sig genom att vara omsorgsfullt valda antingen genom sina provenienser, sitt skick eller genom sin sällsynthet. Vi vågar nästan säga att ingen bok finns i samlingen av en slump. Vi kommer att presentera böcker ur den i ytterligare ett antal kataloger.

CENTRALANTIKVARIATET

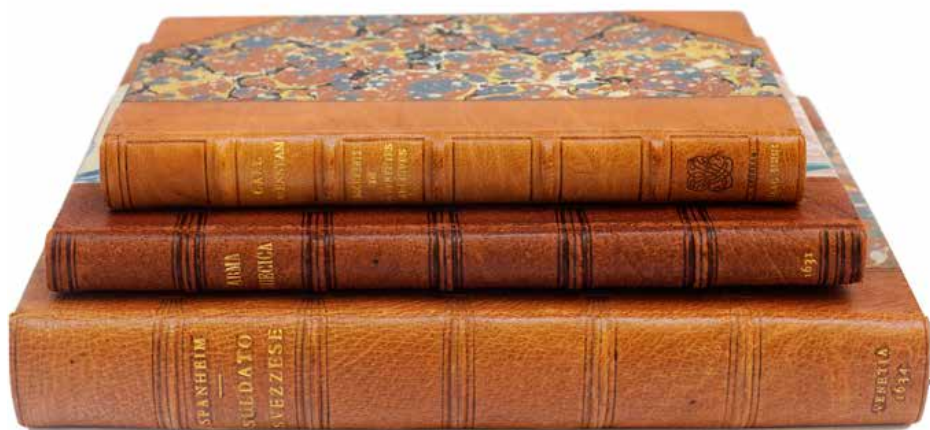
Österlånggatan 53 | 111 31 Stockholm | +46 8 411 91 36
www.centralantikvariatet.se | e-mail: info@centralant.se
Bankgiro 585-2389

Medlem i Svenska antikvariatföreningen
Member of ILAB

I. (ABELIN, Johann Philip.) *Arma Svecica: Das ist: Eigentliche und Warhafftige Beschreibung deß Kriegs, so Gustavus Adolphus der Schweden, Gothen und Wenden, etc. König: Wider die Röm. Keyserl. Mayestat Ferdinandum II, &c. in Teutschland geführet, dessen Ursachsen, anfang, und was sich biss auff diese Zeit darbey verlauffen. Alles aufffleissige Nachforschung unnd glaubwürdigen Bericht, durch einen Liebhaber der Historien uaffs trewlichste zusammen getragen, und an Tag gegeben.* Utan ort, 1631. 4:o. 146 s. Med två grav. porträtt i texten. Breda marginaler. Tryfferad med 10 grav. extra porträttplanscher. Mörkbrunt halvmarokängband med svartpräglad rygg och upphöjda bind, fint marmorerade pärmapper och blått äldre snitt (G. Hedberg). Något nötta falsar. Ur Per Hiertas bibliotek med hans namnteckning och en lång kommentar daterad 1904 på försättsbladet. 25000:–

VD17 23:285450P (2 exemplar). Ej i Klemming, Sveriges krig men jämför nummer 1. Enligt Per Hierta "Den mycket sällsynta och för Klemming alldeles obekanta upplagan, som ej går längre än till Breitenfeld". VD17 uppger två varianter. Varken Klemming eller Per Hierta kunde dock veta mängden av varianttryck. Det är förmodligen även Hierta som har låtit tryffera detta exemplaret med sex porträtt av Gustav II Adolf, graverade av R. C. Daret 1632, Gabler, Trautman samt 2 osignerade, ett porträtt av Karl IX, graverad av Sadeler, en "Carolus Adolphus, rex suecor" graverad av Kilian, samt två porträtt av Axel Oxenstierna, varav en graverad av Gaillard. De två nästan helsidesgravyrerna i texten, som är hämtade ur *Elegidia et poematia epidictica* med den falska tryckorten Uppsala 1631, föreställer Ferdinand II resp. Gustav II Adolf.

Första upplagan av den kända krönikan över Gustav II Adolfs fälttåg i Tyskland! Den utkom därefter i en mängd upplagor, både på tyska och på latin, och med flera följskrifter allteftersom kriget utvecklade sig. Vem som är författare har alltid varit omtvistat men det brukar antas att de tyska är skrivna av Johann Philip Abelin (1600–34), mest känd som skribent i "Theatrum Europæum". På auktionen efter Per Hierta 1932 såldes exemplaret för 150 kronor (Björck & Börjesson katalog 272, post nummer 753).

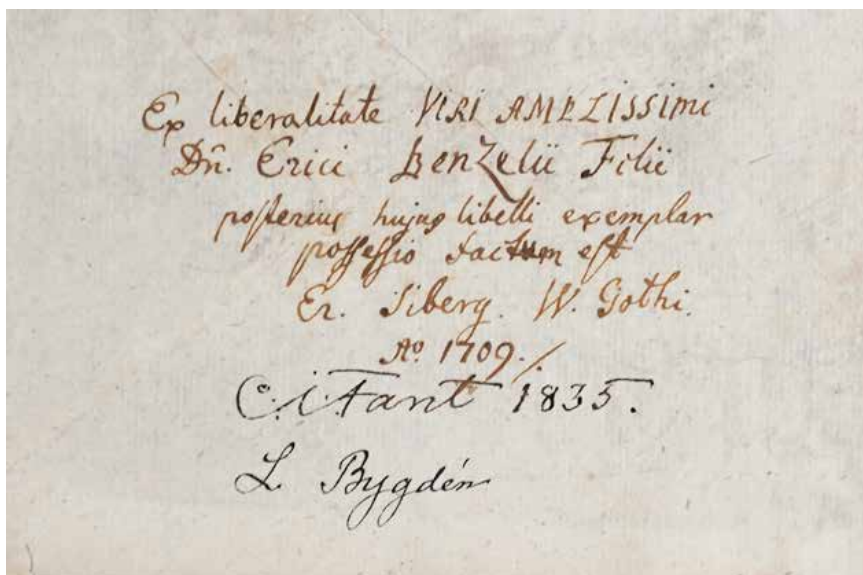

2. BENZELIUS, Erik (utg.) || VASTOVIUS GOTHUS, Johannes. *Ioannis Vastovii, Gothi, Vitis Aquilonia, sive vitae sanctorum regni Sveo-Gothici. Emendavit et notis illustravit Ericus Benzelius filius*. Uppsala, Johannis Henrici Werner, 1708. 4:o. (26),+ 160,+ 1-76 sp.+ 77-84 s. Lagerfläckig och enstaka småfläckar, svag fuktrand s. 30-56. Sammanbunden med:

BENZELIUS, Erik (utg.) *Monumenta historica vetera ecclesiae Sveogothicae. Ex Codd. MSS. collegit et illustravit Ericus Benzelius filius*. Uppsala, Johannis Henrici Werner, 1709. 4:o. (6),+ XLVI,+ 176 s.+ 177-260 sp.+ (4) s. Småfläckar, fuktrand i övre marginal s. 234-243, lätta blyertsnoteringar och bläckrättelser på s. 144 och 234.

Samtida pergamentband med handtextad ryggtitel och stänksnitt. Ur Erik Sibergs bibliotek med bläckanteckning på frampärmens insida daterad 1709 att han fått boken som present av Erik Benzelius. Namnteckningar av And. Siberg, E. Bergström 1808, Carl Fant 1835 och Leonard Bygdén. 15000:-

Warmholtz 1660, not. Den svenska katoliken Johannes Vastovius följde Sigismund till Polen och blev dennes hovkaplan samt bibliotekarie i Krakau. Hans bok om svenska helgons leverne, som enligt Bring bygger på ganska ingående forskning, utkom första gången i Köln 1623. Den behandlar skandinaviska "helgon" från Biskop Hubertus på 800-talet till den s.k. Wiks-Pilt år 1525, dock flera som aldrig blivit beatifierade, än mindre kanoniserade. Den blev tidigt sällsynt och utgavs igen av Erik Benzelius d.y. i denna nya och kommenterade utgåva. Benzelius uteslöt påvebrevet, men lät behålla originalets dedikation till Sigismund, dock med en lämplig reservation till läsarna. Det andra arbetet, *Monumenta*, gavs även ut i en serie dissertationer i Uppsala under åren 1709-13. Det är en av Benzelius d.y:s (1675-1743) viktigare källpublikationer och innehåller en serie medeltidskällor till Sveriges kyrkohistoria bl.a. "Biskop Brynolphs then tridies chrönika", biskop Ragvaldis "Oratio" och "Chronika

episcoporum Lincopensium paa svenske”, men även texter som ”Omstændelig berättelse huru the swenske af tyskarna blefwo i Stockholm förrådne oc brände, åhr 1389”. Ännu outhärlig, enligt Lindroth.

Fin provenienskedja. Erik Siberg (1688–1746) från Västergötland var kyrkoherde i Skövde. Han studerade i Uppsala och var elev till Benzelius och disputerade på första delen av *Monumenta* 1709 med Benzelius som preses. Kanske var det i samband med disputationerna som han fick boken av Benzelius. Eriks son Anders Siberg (1724–94) disputerade i teologi och blev prost i Kinna 1772. Erik Bergström (1775–1833) var domprost i Uppsala. Hans bibliotek såldes på auktion 1835, där den sannolikt köptes av Carl Fant (1763–1843). Leonard Bygdén (1844–1929) är inte minst bekant för sitt anonym- och pseudonymlexikon.

3. (BURENSTAM, Carl.) *Documents recueillis de différentes archives par B. Haag, H. L. Smits*, 1888. 8:o. (2),+ IX,+ (1),+ 144 s. Titel tryck i rött svart. Senare ljusbrunt hfrbd, blindpräglad rygg med upphöjda bind, marmorerade pärmapper och övre guldsnitt (G. Hedberg). Fint exemplar ur Gustaf Bernströms bibliotek, med det blindpressade monogrammet nedtill på ryggen och med blyertsanteckningen ”Coll.Cat”. 2500:–

Setterwall 137. Carl Burenstam (1829–1907) var diplomat och historiker och fick på sina diplomatiska missioner många tillfällen att söka svenskrelaterat material i olika arkiv. Han utgav vid sidan av denna samling även ut genomgångar från nederländska och belgiska arkiv samt från Wien. Han behandlade dock även själv episoder ur svenska historien med titlar som *Om Carl XII:s och svenska krigarnes hemfärd från Turkiet genom Siebenburgen, Ungern och Österrike 1714* och *La reine Christine de Suède à Anvers et Bruxelles 1654–1655* (1891). Nästan alla Burenstams skrifter är utgivna i små begränsade upplagor.

4. BURGUS, Petrus Baptiste. *De bello suecico commentarii, quibus Gustavi Adolphi, Suecorum regis, in Germaniam expeditio usq; ad ipsius mortem comprehenditur*. Editio ultima castigatio. Liège, Henricum Edelmannum, 1639. 12:o. (6),+ 416 s. Liten fuktrand i överkant, något värre sista sidorna. Samtida pergamentband, ryggen med modernt handskriven titel. Med Erik Wiréns resp. Robert J. Hayhursts ex libris. 2500:–

USTC 1121444. Willems 963. Warmholtz 3797, not. Detta är andra upplagan av Burgus skildring av svenskarna och Gustav II Adolf i det trettioåriga kriget, och som delvis bygger på egna erfarenheter. Den första upplagan utkom 1633 och en illustrerad kom 1643. Petrus Baptiste Burgus (eller Borgo) var italiensk historiker och skriftställare som levde i Genève. Han tog tjänst i den svenska armén under trettioåriga kriget och hans skildring anses vara bra, fast Warmholtz menar dock att hans katolska bakgrund framskyntar i framställningen. Willems tar med denna då han menar att både 1639- och 1643-års utgåvor är utgivna av Louis Elzevier även om just denna inte är tryckt av honom.

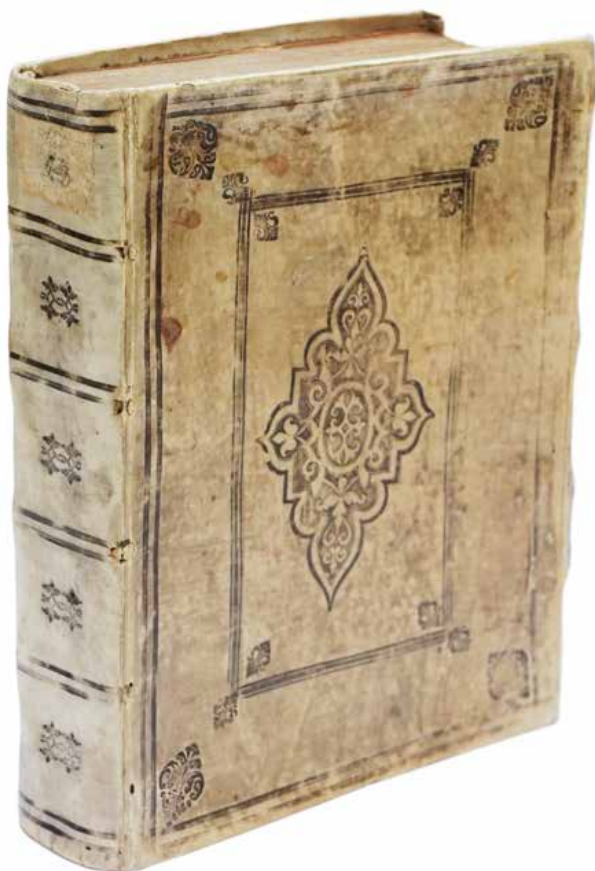
5. (CERDAN, Jean Paul comte de.) *La Suede redressée dans son veritable interest. Traduit de l'allemand, sur la copie imprimée*. Bremen, de l'imprimerie du Dome, 1682. 12:o. (4),+ 68 s. Titelbladet med träsnittsvinjett och uppfodrad vid falsen. Ljus fuktrand i nedre hörn s. 11–14, fin papperslagning s. 63 och s. 64–65 solkiga, i övrigt en ren inlaga. Senare halvpergamentband med ryggtiteetikett av rött skinn, marmorerade pärmapper och sprängda snitt. 2200:–

VD17 1:066763C. Warmholtz 8470. Klemming, Sveriges förhållande, s. 271. Första upplagan. Någon tysk originaltext har aldrig funnits. En andra upplaga med sämre tryck och utan titelbladets träsnitt (en glob) utkom samma år. Nya upplagor utkom sedan både 1718 och 1745. En engelsk översättning *The Kingdom of Sweden Restored to its true Interest* utkom i kvartoformat redan 1682. Texten omtrycktes även i Roussets *Recherches sur les alliances et les intérêts entre la France & la Suède*. Boken är ett försvar av traktaten mellan Sverige och Generalstaterna som slöts 1681, vilken Frankrike var missnöjd med. Warmholtz citerar Erik Ekholm som anger författarnamnet till S:t Paul, en uppgift som enligt Bygdén bygger på att Ekholm missuppfattat namnet.

6. (CHESNECOPHERUS, Nils.) *Fulkommelige skäl och rättmätige orsaker, så och sanfärdige berättelser, hwarföre samptelige Sweriges rijkes ständer hafwe medh all fogh och rätt afsagdt konung Sigismundum uthi Polen och storfurste i Littowen, etc. samt alle hans efterkommande lijfsarfwingar ewärdeligen ifrå Sweriges rijkes crone och regemente, och all then hörsamheet och lydhmo, som the honom efter arfföreeningen hafwe skyldige och plichtige warit, och uthi stadhen igen uthkorat, annammat och crönt then stormächtige, höghborne furste och herre, her Carl then nijonde, Sweriges, Göthes, Wendes, finnars, carelers, lappers i Norlanden, the caijaners och esters i Lifland, etc. konung, samt alle H. M.M.tz efterkommande lijfsarfwinger, til theres och Sweriges rijkes rätte konunger och herrer. Allom och hwarlom och eenom, som sanningen begäre at wetta, til rättelse och underwijsning.* Stockholm, Andrea Gutterwitz, 1607. 4:o. A4–3Z4. Tryckt på skrivpapper. Fint handpräntad paginering med bläck i övre hörn. Fina äldre marginalanteckningar. Enstaka små bläckplumar och stänk. En papperslagning blad Yy3, svag fuktrand nedtill blad Aa1–Cc4 och i övre hörn Kk1–3Z4. Samtida pergamentband, svartpräglad rygg med dubbla streck och blomsterdekor i fälten, pärmarna med svarta dubbla ramar med blomstergirlanger i hörnen och en avlång arabeskstämpel i mittfältet, svartpräglade framkanter, mycket fina helt ciselerat guldsnitt. Liten skada på bakre fals och med utsuddade namnteckningar på försättsbladet, en med året 1820. Ur Johan Hadorphs bibliotek, med hans namnteckning på titelbladet, daterad 1656, och ur biblioteket på Bergshammar, med senare maskinskriven etikett på frampärmens insida och med ryggetikett samt ur Bengt Bernströms bibliotek.

30000:–

Collijn sp. 162. Warmholtz 3299. Ur riksantikvarien Johan Hadorphs bibliotek och med dennes anteckningar! Mycket fint exemplar med en mycket bra proveniens. Bandet har samma mittstämpel som avbildas i Rudbeck, *Stockholms bokbindare* del I, fig 17, där även ett snarlikt ciselerat snitt återfinns.

Förklaringarna och motiveringarna till avsättandet av Sigismund som kung av Sverige var för Karl IX förstås av stor betydelse. Ett första försök började tryckas redan 1606 men fullbordades inte. Istället kom denna 1607 skriven av kungens hovkansler Nils Chesnecopherus. Karl var dock inte heller nöjd med denna insats utan ytterligare en ny, nu av kungen själv ändrad och genomsedd upplaga, trycktes 1609, dock endast i 10 exemplar, med titeln *Sanfärdigh historia och berättelse*. Denna sista text låg sedan till grund för Messenius latinska översättning *Exegesis historica*, som trycktes 1610, vilket förstås var den viktiga för den internationella publiken ämnade upplagan. Närkingen Nils Chesnecopherus (1574–1622) som var ägare till bl.a. Långbro och Västberga hade anställts i hertig Karls kansli redan 1602. Han deltog i flera diplomatiska förhandlingar och var djupt engagerad i propagandan kring avsättandet av Sigismund och författade även ständernas avsägelse av Sigismund 1605, efter att riksdagen i Norrköping 1604 antagit en ny arv förening som uteslöt denne som arvtagare till kronan. Han

var dock även högdragen och hämndgirig och bidrog till fängslandet och deporterandet av Johannes Messenius. Johan Hadorph (1630–93) var den ledande kraften i det 1666 grundande Antikvitetskollegiet och så småningom riksantikvarie. Redan tidigare hade han dock varit intresserad av fornminnen som runstenar och han var som akademisekreterare i Uppsala oumbärlig för professorerna (Lindroth s. 323.). Det är ovanligt med böcker ur Hadorphs bibliotek, Carlander nämner honom inte.

Biblioteket på Bergshammar byggdes upp av Johan Gabriel Sack (1697–1751) varefter det fanns som fideikommiss ända till 1930-talet då det skingrades. Stora delar finns idag på Skansen. Delar av biblioteket kom dock innan dess till bröderna Bernström, och föreliggande exemplar såldes 1977 på den första Librisauktionen över Bengt Bernströms böcker med rubriken ”Hadorphs ex i praktband” (post nummer 252).

7. CLOUCQUIS, Andreas (utg.) *Gustavus Magnus, sive, panegyricæ orationes à clarissimis aliquot ætatis nostræ viris de vita ac obitu Gustavi, Suecorum, Gothorum, Vandalorumque regis, &c. habitæ aut scriptæ. Accedit exequiarum ejusdam accurata descriptio, aliaque ejusdem generis.* Leiden, Andream Clouquium, 1637. 12:o. (16),+ 440 s. Samtida anteckningar på titelbladets baksida liksom på den blanka s. 60 samt marginalanteckningar och understrykningar. Samtida pergamentband, ryggen med titeln med bläck. Ur biblioteket på Säfstaholm med dess exlibris.

2500:–

USTC 1016349. Warmholtz 3890. Samling av sorge- och begravningstal över Gustav II Adolf. Samlingen innehåller bl.a. *Panegyricus Gustavo Magno* av Daniel Heinsius, som hölls och publicerades första gången 1632, *Oratio...* av Bengt Skytte, tidigare publicerat 1635 samt begravningstal av Johan Jesper Kruus och Marcus Z. Boxhorn. Den innehåller även en skildring av begravningen, ”Descriptio pompæ funebris”, också den av Kruus.

8. DIJKMAN, Petter. *Swea Karl och Götha uthi fält och bardag, beskrefwen på det gamla swänska språket, med kort anmärkning, om de ffordom, som ock nu, i våra tider, wida frågdaste ock a-giätaste, stormächtigste och stridzbaraste, Swea och Götha rikens härlige och hurtige tolf konga-karlar, namn-kunnigste hieltar, riksens land-wärns män, frimodigste kempar, full-frökne drottar.* Stockholm, Johan Henr. Werner, (1706). 4:o. (12) s. Pappersslagning i inre övre marginal, bläckanteckning på s. 5 med hänvisning till A. Wilde. Tagen ur band.

5000:–

Warmholtz 5514. Märklig och ovanlig hyllningsskrift till Karl XII, med inledning och avslutning på isländska. Även den svenska stavningen är lite egen. Petter Dijkman (1647–1717) var fornforskande assessor, numismatiker, kulturhistoriker m.m. och hängiven rudbeckian. Warmholtz konstaterar lite torrt att nutida historiker bara räknar sex stycken Karlar, ”..så at Carl d. XII med rätte hade bordt kallas den siette”.

9. (DÖBELN, Napoleon von.) *Bidrag till historien om åren 1808, 9 och 13, i anledning af professor Arndts, generalerne greve van Suchtelens och friherre Lagerbrings arbeten af N–v–n.* Stockholm, C. Deleen, 1840. 8:o. 74 s. Något solkigt titelblad, lagerfläckig. Häftad, med blått pappersomslag.

1500:–

Setterwall 7612. Napoleon von Döbeln (1802–47) var son till Georg Carl von Döbeln, och hans ovanliga bok bygger mycket på faderns uppgifter.

10. FALK, Peter Simonsson. *Oratio pro Svecorum imperio. Habita Tubingae, in illustri collegio, XII. Septembr. anno Christi M DC XIV.* (Tübingen), typis Werlinianis, (1614). 4:o. (4),+ 27,+ (1) s. Saknar de två avslutande bladen E1–E2. Fuktrand i inre övre hörn första fem bladen. Modernt pergamentimiterande pappband. 4500:–
VD17 23:238575S. Collijn sp. 257 (3 bibl.). Warmholtz 6693: ”Förtjenar knapt at nämnas”. De två saknade opaginerade bladen innehåller hyllningsdikter till Falk. Med tryckt dedikation till hans beskyddare Axel Oxenstierna. Peter Falk (död 1622) från Kalmar fick tidigt Axel Oxenstierna som beskyddare. Han studerade i Tübingen 1613 till 1614 och håller där detta hyllningstal till Sverige i samband med sin disputation, vilket också verkar vara det enda av honom som finns tryckt. Efter studierna reste han runt i Europa som handledare för Oxenstiernas myndlingar Åke och Thure Axelsson Natt och Dag till år 1619 då han istället togs i anspråk för olika diplomatiska uppdrag, bl.a. till Nederländerna och Bremen. Han verkar dock inte ha skött sig helt till Oxenstiernas belåtenhet utan hemkallas från Haag på hösten 1621 och i oktober 1622 omnämns han av brodern Zacharias i ett protokoll som avliden.
11. [Fornminnesvård.] *Kongl: mayst:ts placat och påbudh, om gamble monumenter och antiquiteter.* (Stockholm), Georg Hantsch, 1666. 4:o. (8) s. Fuktrand i nederkant och med bläckpaginering i övre hörn. Tagen ur band. 6000:–
Detta fornminnesplakat utfärdades av Karl XI:s förmyndarregering med Magnus Gabriel De la Gardie i spetsen och är den första i sitt slag i världen. Plakatet var ”... ett storslaget manifest för svensk fornvård” (Sten Lindroth) och skrevs efter ett förslag av Johan Hadorph (1630–93). Hadorph som senare blev riksantikvarie och en drivande kraft i Antikvitetskollegiet blev genom sin insamlingsverksamhet av fornminnen grundare av Sveriges samlingar av fornsaker, en verksamhet för vilket inte minst detta plakat fyllde en viktig funktion.
12. GADH, Hemming. *En sanfärdigh oration och trogen förmaning, som uthaff then ährewördige, höglärde och manhaftige Hemming Gadd, fordom electo til Linköping, uthi Sweriges rijkes råd och biskopars närwaru, öfwer ett hundrade åhr sedan är proponerat och framstält worden uppå latijn: Ther uthinnan the danskes ilfundige lister och practiker som the uthi alla tijder, jämwäl och nu, icke allena emot sweriges rijkes inbyggjare, uthan och emot alle andre nationer bruka pläga, sanfärdeligen och medh lefwandes färgor affmålade warda. Alle trogne och rättsinnige swenska män til en warnagel, at the granneligen taga sigh til wahra för the danskes skadelige förbund.* (Stockholm, Henrik Keyser, 1644.) 4:o. (43) s. Sista bladet uppfodrat och med ett liten hål, enstaka småfläckar, äldre bläckpaginering i övre hörnet, delvis med råkanter i nedre marginalen. Sammanbunden med nya blanka utfyllnadsblad. Nytt marmorerat pappband, ryggen med dubbla etiketter (Wilh. Johanssons eftr.). Ur Kurt Winbergs bibliotek med hans exlibris. 4500:–
Collijn sp. 297. Klemming, Sveriges förhållanden, s. 1f. Warmholtz 2926. Andra separata upplagan av den svenska översättningen av det beryktade talet ”Oratio contra Danos”, som Johannes Magnus hade med i sin svenska historia från 1554. Översättningen till svenska är gjord av Eric Schroderus och svenska texten trycktes första gången 1611. Johannes Magnus tillskrev talet Hemming Gadh (1450–1520) men dess äkthet är omstritt. Troligen är det till stora delar författat av Johannes Magnus själv. Denna andra upplaga 1644 gavs troligen ut för att rättfärdiga Sveriges och Torstenssons nya angrepp på Danmark samma år.

13. GILENIUS, Johann. *Triumphus Suecicus. Discursu politico de Polonia ac Borussia subiugata serenissimo ac potentissimo principi & domino, domino Carolo Gustavo, Suecorum, Gothorum, Vandalorum regi [...] dicatus; idibus Decembris MDCLV. Joanne Gilenio I. V. Lto consiliario Palatino-Simmerano, & praefecto Lutrensi*. Utan ort, 1656. 8:o. (8),+ 214 s. Gamla understrykningar med bläck och enstaka marginalanteckningar, något längre på s. 15. Samtida pergamentband, ryggen med handskriven titel, röda snitt. Med äldre ägarnamnteckningar på försättsblad och med en oläsbar röd biblioteksstämpel på titelbladet. Äldre bläckanteckning på bakpärmens insida, med sannolikt statistik över befolkningen i olika världsdelar och i enstaka länder. 5000:–

VD17 23:248313E. Klemming, Sveriges förhållanden s. 126. Warmholtz 4533. Innehållet i boken är en genomgång av det uppkomna statsrättsliga läget i Polen och Preussen efter Karl X Gustavs krig mot Polen 1655–56. Johann Gilenius var jurist och utgav ett antal statsrättsliga böcker.

14. GUALDO PRIORATO, Galeazzo. *Der Sweeden Oorlogh in Duytslandt, tot de doodt van Gustavus Adolphus, Koningh van Svedeen. Teghen Ferdinandus II, Rooms Keyser. In het Italiaens beschreven door den Grave Galeazzo Gualdo Priorato. En getrouwelyck vertaelt door Andries van de Wiele, conrector van Vlissinge*. Haarlem, Vincent Casteleyn, 1651. 8:o. Grav. extra titelblad,+ (14),+ 340,+ (4) s.+ 3 grav. porträtt,+ 3 utvikbara grav. planscher. Något nött samtida skinnband, ryggen med guldornerad rygg med upphöjda bind och röd titeletikett, röda stänksnitt, äldre lagning på övre kapital. Ur Thore Virgins bibliotek med hans förgyllda monogramstämpel på frampärmen, och ur Kurt Winbergs med hans exlibris. 6000:–

USTC 1833088. Warmholtz 4133, not. Komplet med samtliga planscher. Porträtten föreställer Gustav II Adolf, Wallenstein och Tilly, och planschererna visar en svensk slagordning, slaget vid Breitenfeld, övergången av Lech och slaget vid Lützen. Boken är en holländsk översättning av de fyra första böckerna ur Prioratos *Historia delle guerre di Ferdinando II...* från 1640, och som slutar vid Gustav II Adolfs död 1632. Planschererna som lagts till denna upplaga är tagna och förminskade från Merians stora *Theatrum Europaeum*. Galeazzo Conte Gualdo Priorato (1606–78) var italiensk historiker och soldat. Han deltog i nästan hela det trettioåriga kriget, bl.a. under Moritz av Nassau och Wallenstein, men även på den protestantiska sidan. Han var inte ensam om att skifta sida under kriget. Efter freden 1648 blev han istället diplomat och författare till ett flertal böcker. En kort period var han även verksam i Rom hos drottning Kristina, som han också skrev en bok om.

15. GUSTAV II ADOLF. *Copia af konung Gustaf Adolphs egenhändig uppsatte historia, angående Carl IX:s regementstid*. Stockholm, Johan Imnelius, 1819. 8:o. (2),+ III,+ (blank),+ 26 s. Häftad, med blått pappersomslag. Ur J. Morelius bibliotek, med namnteckning och monogramstämpel på titelbladet. 1100:–

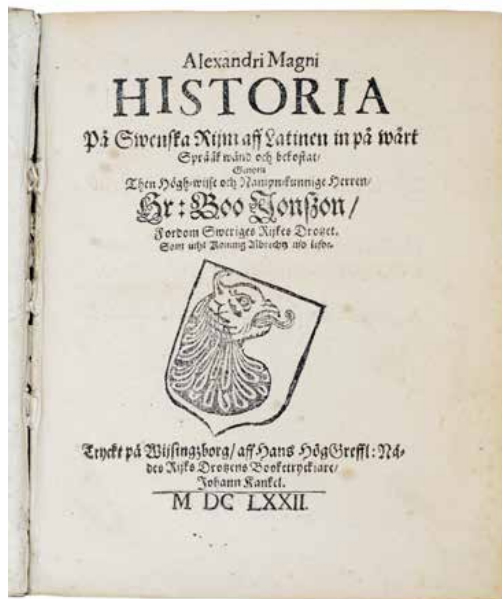
Setterwall 1368. En ny utgåva med moderniserad stavning av Gustav II Adolfs krönika. Den finns tidigare utgiven av Bengt Bergius i *Konung Carl den IX:des rim-chronika, samt konung Gustaf Adolphs påbegynte chronika, egenhändig af högbemälte konungar författade* från 1759.

16. [Gustav II Adolfs donation till Uppsala universitet.] *Thens stormächtigeste och höghborne herres och konungz her Gustaf Adolfs, Sweriges, Göthes och Wendes konungz, storförstes til Finland, hertigs uthi Estland och Carelen, herre uthöfwer Ingermannaland, konungzlige breff på the jordegodzen och kyrkiotijenderna, som K. M:ts til Upsala konglige Academia nådigst gifwit hafwer.* Uppsala, Eskil Matzson, 1624. 4:o. (16) s. Fuktrand i övre hörnet blad A2–3, enstaka fläckar. Tagen ur band med rester av äldre ryggremsa. 3500:–

Finns i minst två olika sättningar, med variant av riksvapnet på titelbladet. Första tryckningen av Gustav II Adolfs berömda donation av arvegods och kronotionde till Uppsala universitet den 31 augusti 1624, vars avkastning fortfarande år 2025 bidrar till Universitetets finansiering. Här förtecknas alla gårdar härad för härad som ingick i donationen.

17. HADORPH, Johan (utg.) *Alexandri Magni historia på swenska rijm aff latinen in på vårt språk wänd och bekostat, genom then högh-wijse och nampn-kunnige herren hr. Boo Jonsson, fordom Sweriges rijkes drotset, som uthi konung Albrechts tijd lefde.* Visingsborg, Johann Kankel, 1672–(73). 4:o.)(4, A4–3D4, 3E2. Enstaka små fläckar och fuktfläckar. Något nött samtida pergamentband, ryggen med handtextad titel men med ett litet hål, röda snitt. Med Karl Torins namnteckning på frampärmens insida. Flera blyertsannoteringar. Här saknas fem slutblad (3E3–3F3). 4500:–

Collijn sp. 9. Schück III, s. 228ff. Almqvist 12 & s. 45ff. Med tillägget på slutet som innehåller Bo Jonssons testamente, vilket här föreligger i den andra rättade och utökade sättningen, som trycktes 1673 och har rubriken "Herr Bo Jonssons drotz i Swerige testamente: sampt Trenne konung Albrechts forskriffningar, ther uthaff wälbe. herr Boo Jonssons wälde och myndighet intagas", men här saknas avsnittet om "Trenne konung Albrechts forskriffningar" (med

arksignaturerna 3E3–3F3). Detta exemplar innehåller således lika mycket som finns i normalvarianten, men den ska tsoom sagt innehålla mer.

Hadorph uppfattade dikten som en furstespegel och antog att det var därför Bo Jonsson låtit översätta den och då troligen som ett polemiskt inlägg gentemot Kung Albrekt. Han såg det således som ett svenskt historiskt-politiskt dokument och därav bihanget, som innehåller andra dokument rörande Bo Jonsson och Kung Albrekt. Förlagan till den medeltida översättningen, som endast är känd i en handskrift, är presbytern Leos "Alexandri Magni regis macedonie de preliis», som i sin tur går tillbaka på en okänd alexandrinsk författare, Pseudo-Kallisthenes. Det svenska manuskriptet hittades av Messenius, och återfanns bland hans saker, när de konfiskerades och fördes till riksarkivet vid hans fängslande. Boken trycktes i 550 exemplar, varav 50 på skrivpapper.

18. [Kristina.] *Recueil de quelques pieces curieuses, servant à l'Eclaircissement de l'histoire de la vie de la reyne Christine. Ensemble plusieurs voyages qu'elle a faits.* Cologne, Pierre du Marteau, 1669. 12:o. 154 s. Senare något nött hfrbd med guldornerad rygg med "Elzevier 1669" präglat i nedre fältet. Med Rob. de Billys exlibris. 2800:–

Warmholtz 4437 för andra upplagor. Samlingen som består av omtryck av flera tidigare utgivna relationer utkom första gången 1660 och trycktes sedan om flera gånger. Warmholtz nämner upplagor år 1668, 1677 och 1682 men inte denna. Han hade själv upplagan från 1677. Det första och längsta kapitlet "Le pourtrait de la reine Christine" utgavs redan 1655 med titeln *Le genie de la reine Christine* och påstås vara författad av Chevreu. Innehåller även bl.a. "L'adieu des francois a la Suède, ou la demission de la grande Christine", "Relation de la mort du marquis de Mondaleschi", "Veritable relation de nostre voyage de Suède" samt kopior av brev. En tysk översättning av samlingen utkom 1678.

19. [Kyrkoordningen 1571 samt Confessio fidei 1593.] *Then swenska kyrkeordningen.* Stockholm, Amund Laurentzson, 1571. 4:o. (II),+ (blank),+ 94 blad. Med träsnittsvignett på s. 14. Breda marginaler. Småfläckar och bruntonade sidor. Gammal papperslagning på titelbladet över bortskrapad namnteckning. Svenska bläckanteckningar på blad 47 (daterade 1649), blad 54 med understrykning, samt på blad 69–71. Sammanbunden med:

Confessio fidei. Thet är: Then christeligha troos bekännelse, hwilka Gudz försambling, uthi Sweriges rijke almänneligha trodt och bekänt hafwer, ifrå thet evangelii sanning, uthi konung Gustafs, höghblofligh ihughkommelse, regementz tijdh, uthur thet påweska mörkret, igenom Gudz nådh, åter kom i liuset igen och sedhan anno etc. 72 under saligh konung Jahans regering, i Upsala almänne prestemöte på nytt bekräftighat. Men nu yterlighare i thetta åhr etc. 93 uthi thet christeligha och frija concilio thärsammestädz hållet, af alle rijkesens ständer, medh underskrifning och insighel wardt stadfäst och confirmerat, allom christroghnom och wårom efterkommandom til throgghna underwijsning, helsosamma kyrkio och oryggelighit testament. Stockholm, Andrea Gutterwitz, 1593–94. 4:o. A4–O4, P5, (blank), Q4–X4. Titel tryckt i rött och svart. Kolofon med träsnitt. Bläckplump blad P2, gamla bläckanteckningar på X2 verso.

Fint renoverat nära samtida blindpressat skinnband, med rygg och pärmar uppklistrade på nytt skinn, ryggen med upphöjda bind, pärmarna med dubbla rader av rullstämplar och med blomstergirland i mittfälten (originalbandet eventuellt Nils Oloffson). Bevarade försättspapper, uppfodrade i innermarginal. Lång rad av äldre finska provenienser på titelbladet: Martinus Johannes Forsius ägarnamnteckning, daterad 1640, en lång gåvoinskrift från honom till rektorn vid Åbo skola Samuel Hartman 1643, med Abraham Thauvonius namn- och anteckning daterad 1653 och slutligen Samuel Jusleens namnteckning. Därefter ur Per Erik Bergfalks bibliotek, med hans namnteckning på frampärmens insida, liksom Victor von Stedingks exlibris samt dennes blyertsnoteringar. Med bokhandelsetikett från Lengertz antikvariat Eft. 60000:–

Collijn II, s. 293ff. resp. III, s. 169ff. Titelbladet till Confessio fidei i den äldre varianten (variant 1) som inte nämner hertig Carl. Intressant i Finland under 1600-talet cirkulerat exemplar av Laurentius Petris viktiga kyrkoordning från år 1571 tillsammans med första upplagan av Confessio fidei 1593. Den äldsta kända ägaren Martinus Johannes Forsius (1605–74) var kaplan i Sjundeå kyrkby i Finland och han gav boken 1643 till dåvarande rektorn vid Åbo skola Samuel Georgii Hartman Helsingfors-Nyland nation (1606–53), från 1646 professor i vältalighet. Därefter har vi Abraham Thauvonius (1622–79) som från 1643 var professor i Åbo och från 1672 biskop i Viborg. Anteckningarna i kyrkoordningen är sannolikt av Martinus Johannes Forsius. Vid något tillfälle kommer boken till Sverige, eventuellt med Samuel Jusleen (1734–1809) som, född i Finland, flyttade till Sverige och blev lektor vid Skara läroverk. Per Erik Bergfalk (1798–1890) var professor i Uppsala och hans böcker såldes på auktion där 1890. Det är sannolikt von Stedingk som låtit renovera bandet och som med blyerts gissat att den ursprungliga bokbindare varit Nils Oloffsson (jmf. Hedberg *Stockholms bokbindare* I s. 31 samt plansch 16 och 17).

Kyrkoordningen innehåller även den första svenska skolordningen. Confessio fidei innehåller besluten som fattades vid Uppsala möte 1593 tillsammans med den då åter antagna Augsburgiska bekännelsen. Samtliga deltagare vid besluten räknas upp. Delaktig vid tryckningen av handlingarna var Johannes Bureus, som även gjorde träsnittet till kolofonen föreställande Gud Fader på sista sidan och som är signerad ”ITB”. Nya upplagor följde 1663, 1675 och 1693.

20. [Lagar.] *Biärköa rätten, thet är: then äldsta stadz lag i Sweriges rjke först brukat i Biörköö många hundrade åhr sedan. Men af Byrger Jarl sedermera något tilökt åhr 1254 och Stockholms stad gifwen. Nu först på gammalt pergament igenfunnen och uplagd. Hwar hoos föllia några the äldsta konunga stadgar som ifrån konung Magno Ladulås til kon: Gustafs I. tijdh ära uthgifne och fordom wid domstolarne brukade warit. Bägge medh fullkomlige register förfärdigade, och med hans kongl: may:ts bekostnadt.* Stockholm, Henrich Keyser, 1687. Folio. (12),+ 15,+ (9),+ (8),+ 9–73,+ (24) s. En stor träsnittsillustration i texten. Titel tryckt i rött och svart med träsnittsvinjett. Sammanbunden med:

Gothlands-laghen på gammal göthiska, med en historisk berättelse wid ändan, huruledes Gothland först är uppfunnit och besatt, så och under Swea rijke ifrån hedna werld altijd lydt och sin skatt giordt. Med nu brukelig svensk uthtolkning och fullkomligt register på alla dhe måål i thenne lagbook finnes. Första gång uplagd genom

hans kongl. may:ts bekostnadt. Stockholm, Henrich Keyser, 1687. Folio. (14),+ 53,+ (23) s. Titel tryckt i rött och svart. Företalet med 7 träsnitt i texten (Gotlands vapen samt runstenar). Lätta lagerfläckar mot slutet. Sammanbunden med:

Wisby stadz lag på Gotland, såsom then i forna tijder giord, och sedan af svenske konungar och regenter, kon. Magno Ladulås, kon. Byrger, hertig Erik, hertig Walde-mar, och kon: Magno Erikson, stadgat, förbättrat och stadfäst är. Med hans kongl. may:ts bekostnadt. Stockholm, Hendrick Keyser, (1688). Folio. (12),+ 86,+ (14) s. Sammanbunden med:

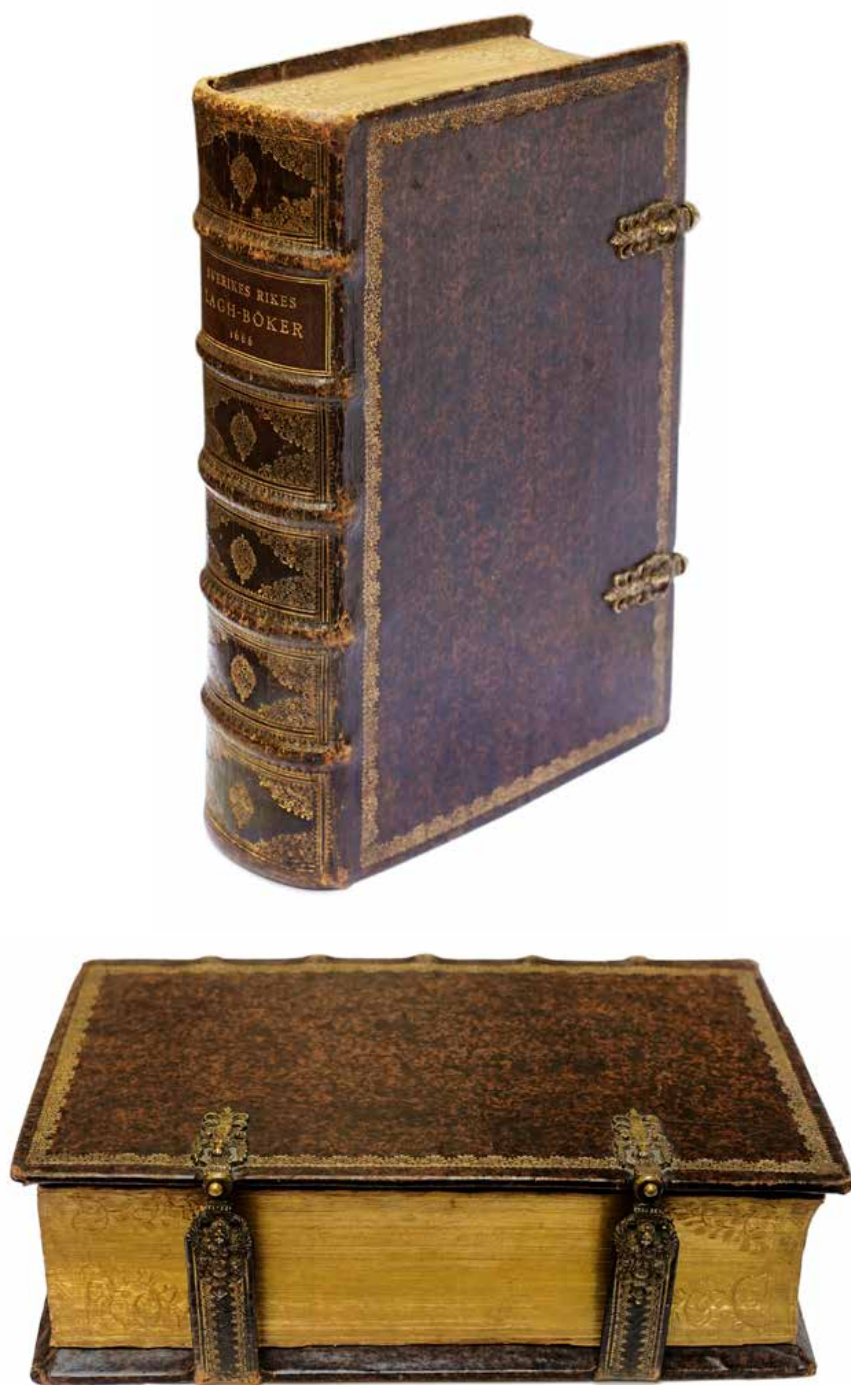
Then gambla Wijsby siö-rätt, fordom på göthiska sammansatt af dhe förnämste kiöpmän och skieppare i Wijsby, at bruka för rätt lag uthi stora siön emillan skieppare, kiöpmän, redare, skieppmän, det är båtmän och allehanda skieppfolk, högre och lägre widh påkommande händelser. Förra uthrijkes på åtskillige orter tryckt uppå gammal och ny tyska, hollenska och engelska; men nu först på vårt swenska språk med några åthskillnader och ett kort register. Uplagd med hans kongl. may:ts bekostnat. Stockholm, Henrick Keyser, 1689. Folio. (4),+ 17, 19–20,+ (5) s. Titel med träsnitt med avbild av båt från en tröskelsten.

Välbevarat samtida skinnband, blindpräglad rygg med upphöjda bind, stänksnitt, försättsbladet med papperslagning i nedre hörn. Med J. G. Härstedts namnteckning, daterad Uppsala 1798, J. Bergströms 1811 och Bengt Hildebrands 1933. 16000:–

Collijn sp. 492, 488, 493 resp 491. Rudbeck, Svensk lagbibliografi 33, 32 resp. 34. Fint exemplar av Björköarätten tillsammans med de tre gotlandslagarna, vilka alla är utgivna av Johan Hadorph och ofta bundna tillsammans. Biärköarätten saknar som oftast den graverade kartan av Gripenhielm. I förordet till Björköarätten skriver Johan Hadorph om den gamla handelsstaden Birka och illustrationen på sidan (8) visar de fornföremål som Hadorph hittade vid sitt besök på Björkö på 1680-talet. Det är således de första illustrationerna på fornfynd från Birka!

Trevliga provenienser. Johan Gustaf Härstedt (1756–1820) från Sunnemo i Värmland var en svensk tjänsteman och konstnär. Han blev student i Uppsala 1768 och anställdes som extra ordinarie tjänsteman vid landskansliet. Han gifte sig med Brita Christina Malmstedt, syster till Anna Maria Lenngren. Som konstnär har han bl.a. målat akvareller över Uppsala. Bengt Hildebrand (1893–1964) var historiker och genealog, under många år redaktör för *Person-historisk tidskrift*.

21. [Lagar.] *Swerikes rikes lagh-böcker, som äre, landz lagh, stadz lagh, uplands lagh, wästgötha lagh, östgötha lagh, söderman. lagh, wästmannas och helsing lagh. Såsom ock kon. maj:ts placat angående justitæ sakerne, rätttegångz ordinantie, rätttegångz proccs och domare reguler. Nu på nytt medh nyttige concordantier och register utgånghen och förbättrat.* Stockholm, Ignatio Meurer, (1665)–66. Folio. Grav. utvikbart titelblad; (7),+ 96 blad,+ (74) s.; (6),+ 47, 49–74 blad; (1),+ 53, 53–54 blad; (4),+ 112 s.; (1),+ 61 blad; (2),+ 44 blad; (2),+ 52 blad; (1),+ 10, 10–24,+ (2),+ 16 blad. Genomgående med lätta småfläckar. Sammanbunden med:

Dable laghen, then i forna tijder hafwer brukat warit öfwer alla Dalarna och them som in om Dala råmärken bodde. Nylig igenfunnin uthi ett gammalt MS.to sampt nu medh summarier och concordantier uplagd med hans kongl. May:ts egen bekostnat. Stockholm, Johan Georg Eberdt, 1676. Folio. (12),+ 36,+ (4) s. Dedikation på titelbladet "Hr. Secret. O. Austrell", eventuellt av Johan Hadorph. Sammanbunden med:

Then gambla Skåne lagh, som i forna tijder hafwer brukat warit, och nu aff ett gammalt pergamentz MS:to med flijt uthskrifwin, medh nyare codicibus jem্পnförd och förbättrat, som på nästföljande blad finnes antecknat, Sampt medh hans Kongl. May:ts bekostnat uplagd. Stockholm, Johann Georg Eberdt, 1676. Folio. (8),+ 72,+ (14) s.

Mycket fint samtida skinnband över träpärmar, rikt guldornerad rygg med upphöjda bind men med senare titeletikett, pärmarna med förgyllda ramlinjer, helt och mycket fint ciselerat guldsnitt med blomsterdekor, fina bevarade metallbeslag med bevarade guldornerade läderband. Enligt anteckning av Arvid Hedberg 1941 är bandet av Diedrich Volcker. 45000:–

Collijn sp. 481, 487 resp. 488. Rudbeck 25 (det graverade titelbladet i variant A), 29 resp. 30. Mycket fint exemplar av Meurers stora lagutgåva, som redigerades och utgavs av Claudius Åkerman. Det är en sammanställning av stads- och landslagen med ett gemensamt register, sex av landskapslagarna, ett bihang med domarereglerna, rätttegångsordinantie etc. och ett utökat gemensamt sakregister till stads- och landslagen. Innehåller flera av Johann Hadorphs tidigare textutgåvor samt ett nytryck av Georg Stiernhielms utgåva av västgötalagen, sannolikt tryckt 1666 för denna utgåva. Det graverade titelbladet i denna variant består av en portik med kolonner och pilastrar, med titel och årtal i mitten tillsammans med det svenska riksvapnet. Nederst är en graverad vy av Stockholm med stadens tre sigill. Denna titelgravyr har tidigare använts till foliobibeln. Här finns även de två dedikationsbladen till Karl XI och Hedvig Eleonora samt till riksråden, vilka ibland saknas. Samlingen är här sammanbunden med Johan Hadorphs utgåvor av Dala- och Skånelagen, båda från 1676. Dalalagen med anteckningen "Hr. Secret. O. Austrell". I Dalalagen saknas den latinska varianten av Johan Stiernhööks företal, "Praefatio" (4 s.).

Bandet har förmodligen fått sin titeletikett renoverad av Arvid Hedberg då det på frampärmens insida har dennes anteckning: "Denna bok är bunden af Didrich Volcker i Stockholm 1671–1706 intygat Arvid Hedberg Hofbokbindare Stockholm 22 juli 1941". Diedrich Volcker, som kom från Tyskland, gifte sig 1681 med bokbindaränskan Agneta Siwert och kom därigenom att bli Antikvitetskollegiets bokbindare och han blev från 1687 även Kanslikollegiets bokbindare. Ägaren av Dalalagen Olaus Austrel (1640–99) var borgmästare i Stockholm, en tid kanslissekreterare och ledamot av Kommissioralrätten angående trolldomsväsendet. Han var även Magnus Gabriel De la Gardies sekreterare. (Carlander, *Svenska bibliotek och exlibris* II, s. 207.) Som stående nära Magnus Gabriel De la Gardie och därigenom sannolikt Hadorph var Austrel förstås även nära Antikvitetskollegiet och kan ha haft tillgång till dess bokbindare Diedrich Volcker.

22. (LANGE, Petrus de.) *Sweetse wapenen, gevoert (door Carolus Gustavus der Sweeden, Gotten en Wenden koninck) in Poolen, Pruysen en Denemarcken, van den dag sijner krooninge, tot des selfs dootd. Door P.S. Den laasten druk. Van veel fouten*

en misslagen gecorrigeert en verbeteret. Amsterdam, Ernestus Back, 1660. 12:o. Grav. extratitel,+ (14),+ 320 s.+ utvikbart grav. porträtt,+ 4 utvikbara grav. planscher. Två av planscherna med pappersförstärkning, ett av dem med fläckar, s. 95 med bläckfläck, lättare fläckar och en svag fuktrand nedtill. Något nött samtida pergamentband med senare försättsblad. Ur Per Hiertas bibliotek, med hans namnteckning och en kommentar på försättsbladet, äldre namnteckning på det graverade titelbladet. 5000:–

USTC 1846095. Warmholtz 4834, not. Porträttet föreställer drottning Kristina. Det extra graverade titelbladet har överst en bröstbild av Karl X Gustav och nederst en som avbildar hans kröning. Porträttet föreställer drottning Kristina och tre av planscherna är ur hennes historia: kröningen, Kristina debatterar med lärde, och hennes intåg i Rom. Dessa återfinns bl.a. i Letis verk om Kristina. Den fjärde planschen föreställer sjöslaget vid Öresund 1658. En annan upplaga utkom samma år i Amsterdam med författarnamnet utsatt. På auktionen efter Per Hierta 1932 gick detta exemplar för 9:50.

23. LILJEGREN, Johan Gustaf (utg.) *Svenskt diplomatarium, utgifvet af Joh. Gust. Liljegen. I band. Åren 817–1285. Diplomatarium suecanum. Vol. 1.* Stockholm, P. A. Norstedt & söner, 1829. 4:o. (4),+ XXII,+ 740,+ VI,+ (2) s.+ 5 litogr. planscher, varav en utvikbar. Något lagerfläckig, mer mot slutet och i kanterna. Fint rött samtida halvsaffianband, rikt guldornerad rygg med upphöjda bind, tre kronor i fälten och med gröna titel- och deltiteletiketter, röda blindpressade pärmar med förgyllt ramverk med tre kronor i hörnen, helt guldsnitt. Tillsammans med:

(LILJEGREN, Johan Gustaf.) *Monumenta runica. Run-urkunder. Tillägg till Svenskt diplomatarium. 1.* Stockholm, P. A. Norstedt & söner, 1834. 4:o. (2),+ II,+ IV,+ 120,+ VI,+ (2) s.+ litogr. plansch. Fint rött samtida halvsaffianband, rikt guldornerad rygg med upphöjda bind och med gröna titel- och deltiteletiketter, röda blindpressade pärmar med förgyllt ramverk, gula snitt. 15000:–

Setterwall 551 för diplomatariet. Fiske, Runic literature s. 42 & Geete 149 för *Monumenta runica*. Fint exemplar av den sällsynta första delen av *Svenskt diplomatarium* tillsammans med den än mer sällsynta första delen av tillägget med runor. Båda i de fina röda presentbanden, dock ej helt uniforma. Ytterligare några delar av diplomatariet bands in i detta speciella presentband, men de är mycket sällsynta. Riksantikvarien J. G. Liljegren blev mycket kritiserad för sitt redaktörskap och utgav endast en del till, varefter Bror Emil Hildebrand tog över. Utgivningen pågår fortfarande.

Av tillägget med runinskrifter var detta allt som utkom. Den innehåller 3000 translittereringar av runtexter. Vid sidan av runtexter från vanliga runstenar innehåller den även texter från runböcker, runstavar, runristningar på hushållsföremål, på kyrkotillhörigheter, mynt m.m. Även runristningar från Norge, Danmark, Island och England tas med, liksom pireuslejonen i Venedig. Den innehåller även "Jungfru Marias klagan", med omskriven text och med nysvensk översättning.

24. LINDENBROG, Friedrich (utg.) *Diversarum gentium historiae antiquae scriptores tres. Iornandes Episcop. De regnorum ac temporum successionibus. Eiusdem Historia de origine gothorum. Isidorus Hispalens. De gothis, wandalis & suevis. Eiusdem Chronicon regum visigothorum. Pauli Warnefridi F. Diaconi De gestis longobardorum lib VI. Frid. Lindenbrogius recensuit, & observationibus illustravit.* Hamburg, Michaelum Heringium, 1611. 4:o. (12),+ 16, 19–379,+ (42) s. Småfläckar, litet maskhål inledningsvis och med en pappersslagning på blad 4. Samtida något fläckigt och solkigt pergamentband, liten skada upp- och nedtill på ryggen och med en äldre pappersetikett i nederkant, kraftigt röda snitt. Titelbladet med rundstämpel "Fürstensteiner Bibliothek" och röd kritnumrering, en ägaranteckning "M.H." med bläck på sista bladet daterat 1615. II000:–

VD17 1:084840V. Warmholtz 1337. Viktig kommenterad utgåva av Jordanes, Isidor av Sevilla och Paulus Warnefrids respektive skrifter om goterna och langobarderna. Juristen och filologen Friedrich Lindenbrog (1573–1648) var elev till Justus Scaliger och mest känd för sin utgåva av den visigotiska lagen "Leges Wisigothorum" men han gav även ut ett antal senantika författare om de germanska folkvandringarna. Ur biblioteket från familjen Hochberg-Pless på slottet Fürstenstein (Ksi) i Nedre Schlesien i Polen.

25. [Linköpings blodbad.] *Sententia ordinum regni Sveciae, in quosdam de collegio senatorum, decimâ nonâ februarij, anno millesimo, quingentesimo, nonagesimo prolata. Similiter acta iuridici processus, unâ cum sententiâ capitali, in quatuor patriæ perduelles, nempe Gustavum Baner, Ericum Sparre, Stenonem Baner, & Turonem Bielke, senatorio defunctos munere, Lincopie à statibus regni universis, anno millesimo, sexcentesimo pronunciata: sicut etiâ perduellis illius Erici Sparre protestatio, contra præfatum iudicium, ab ipso in circo supplicij, quandò simul cum tribus illis memoratis perduellis, promeritis luiturus esset pœnas, ibidem vigesimâ martij recitata, atq; legitimâ responsione confutata. Denique in Hogenschildi Bielke crimina inquisitio facta, atq; legitima secundum allegata, & probata, in illum lata sententia, anno 1605. Omnibus veritatis amantibus, & huius rei cognoscendæ cupidis informationi.* Stockholm, Gutterwitz, 1610. 4:o. (2),+ 90 s. Lagerfläckigt titelblad, blad F3 hårt skuret med förlust av pagina och fuktrand på s. 71–78. Senare pappband,

pergamentimiterad rygg med handskriven titel, marmorerade pärmapper och röda snitt, spricka i främre fals. Ur Trolleholms bibliotek med Carl Trolle-Bondes monogramstämpel på ryggen och hans exlibris. 3500:–

Collijn 849. Warmholtz 3339. Johannes Messenius latinska översättning av redogörelsen för domen i Linköping år 1600, där Gustaf Banér, Sten Banér, Erik Sparre m.fl. dömdes till döden för landsförräderi då de deltagit på Sigismunds sida i inbördeskriget mot hertig Karl.

Den utkom först på svenska år 1600: *Sentens och dom som affsagdh är aff the edle [...] herrer och män, som wore förordnade och tilbetrodde, at sittie för rätte öffuer her Gustaff Banner, her Erich Sparre, her Steen Banner och her Ture Bielke*. Den latinska översättningen är dessutom utökad med domen mot Hogenskild Bielke 1605.

26. LOHMAN, Jacob Benjamin. *Arboga kännning, funnen och upställd af Jacob Benj. Lohman*. Stockholm, Peter Jöransson Nyström, 1737. 4:o. (20),+ 224,+ (4) s.+ utvikbar grav. plansch,+ utvikbar träsnittsplansch. Flera träsnittsvinjetter. Lätta småfläckar och enstaka marginalanteckningar med bläck. Fina marginaler. Samtida hfrbd, guldornerad rygg med beige titeletikett och stänkmarmorade pärmapper. Med äldre ägarnamnteckningar på försattsbladen av Johan Ludvig Mossberg och flera av Carl W. Thorén, som köpt den på auktion efter Mossberg, samt med dateringen "Götheborg den 3 november 1839. 6000:–

Warmholtz 411. Hesse 1335. Fint exemplar av detta klassiska topografiska arbete om staden Arbogas ålder, namn, läge, historiska händelser, märkvärdigheter, invånarnas levnadssätt etc. Jacob Benjamin (1708–82) var verksam som präst i Arboga som även var hans födelsestad. Den fina utvikbara vyn över Arboga är graverad av Johannes van den Aveelen 1703 för *Svecia antiqua*, men återanvänd här. Träsnittet visar en översiktplan över staden "Arboga Stads grundritning" medan illustrationerna i texten föreställer fanor, sigill och mynt. Innehåller kapitlet "Om Arboga flod med the thår til hörande werk", bl.a. om myntverket.

27. LOHMAN, Jacob Benjamin. *Arboga kännning, funnen och upställd af Jacob Benj. Lohman*. Arboga, P. E. Andersson, 1881–83. 8:o. (16),+ 200 s. Illustrerad. Tryckt på dåligt tidningspapper. Titelbladet liksom det följande bladet med något klumpiga papperslagningar. Samtida svart hfrbd med guldornerad rygg med röda marmorade pärmapper. Med ägarstämpel G. Bergström, Arboga. 2500:–

Den mycket sällsynta andra upplagan av Lohmans Arbogabeskrivning som trycktes som följetong i Arboga tidning åren 1881–83. Den första upplagan utkom 1737. Det är ett exakt avtryck med alla dedikationsbladen och med textillustrationerna av sigill, mynt och fanor, men de utvikbara planschererna återutgavs dock inte.

28. MAGNUS, Per. *Das Bündniss Gustav Adolf's mit dem Kurfürsten Georg Wilhelm von Brandenburg, sowie die heimliche Verlobung König Gustav Adolf's von Schweden mit der Prinzessin Maria Eleonora von Brandenburg. Zwei Vorträge, gehalten am 26. Oct. 1867 und 4. Nov. 1866 in der öffentlichen Sitzung des Vereins für die Geschichte Berlins im Horsaale des grauen Klosters von Per Magnus aus Stockholm. Hierzu eine Photographie: Berlin v. J. 1648*. Berlin, Buch- und Kunsthandlung von E. Quaas, 1868. 8:o. 35 s. Samtida rött blindpressat kbd med förgylld ram på pärmarna, liten skada upptill på ryggen. Med J. O. Wedbergs exlibris. 600:–

Setterwall 1960. Här saknas som vanligt det utlovade fotografiet föreställande Berlin 1648 som enligt titeln ska finnas med som bilaga. Behållningen av försäljning går till behövande i Ostpreussen, "Der ertrag ist für die Nothleidenden in Ostpreussen bestimmt".

29. MESSENIUS, Johannes (utg.) *Twå små gamble Sweriges och Göthes crönikor, then ena på rijm, then andra elliest för några hundrade åhr sedhan beskreffne: Aff Johanne Messenio, fädherneslandet til beröm, fljtelighen öfwersedde och först medh konungzlige frijheet uplagdt, åhr 1615. Nu på nytt aff trycket uthgångne.* Stockholm, Ignatium Meurer, 1643. 8:o. (2),+ 86 s. Samtida understrykningar och noteringar med bläck, fuktrand sista 15 bladen. Sammanbunden med:

MESSENIUS, Johannes. *Specula, thet är: Sweriges rijkes skådhetorn, therutinnan thet berömlige Swea och Götha rijkes allehanda egentlige lägenheet, herligheet och tilstånd uthryckeligen affmålas. Sweriges rijke til ett ewigtwarande beröm aff en nijt-älskande kärleek til fädherneslandet uprättat, och på latiniske tungomålet beskrifwin aff höghlärde D. Johanne Messenio. Och nu förswenskadt aff Christophoro Laur. T. Lin. ejusdem discipulo. På nytt medh egen bekostnadt uplagd och tryckt i Stockholm.* (Stockholm), Ignatio Meurer, 1660. 8:o. (4),+ 100 s. Samtida understrykningar och noteringar med bläck inledningsvis liksom fuktrand och bläckplumpar.

Senare något nött halvpergamentband med röd ryggetikett, något lös i inre främre fals. Ur Thore Virgins bibliotek med blåstämpeln "Bibliotheca Qvarnforsiana" och ur Nils Bonniers. Rikligt med bibliografiska anteckningar i blyerts på försattsbladet av Virgin. 6000:-

Collijn sp. 470 resp. 610. Warmholtz 2493 resp. 6692. Samlingsband med två skrifter av Johannes Messenius. Det första arbetet är den andra upplagan av hans textutgåva av den Lilla- och den Prosaiska rimkrönikan, först utgiven 1615. Denna andra upplaga finns i minst tre varianter, varav en är tryckt 1660. Virgin kommer i sin utredning på försattsbladet fram till att detta är en variant B. Det är en variant C som är tryckt 1660. De skiljer sig med typografiska olikheter såsom utseendet av slutordet "FINIS". Messenius utgivning av de medeltida källorna karaktäriserades av Sten Lindroth som banbrytande. Det andra arbetet är andra upplagan av den svenska översättningen av *Specula*, den första trycktes liksom det latinska originalet 1612. Översättaren till svenska av *Specula* var Messenius lärjunge Christopher Laurentius Tempeus, som väl bara är känd för detta. Lindroth kallar det för en Olaus Magnus i fickformat. Johannes Messenius (1579?-1636) var sin tids mest betydande svenska historiker men med ett tragiskt livsöde. Han blev professor i juridik och politik vid Uppsala universitet 1609 men flyttade efter stridigheter med Johannes Rudbeckius sitt eget kollegium till Stockholm och till en tjänst vid kansliet. Stridigheter fortsatte dock även i Stockholm, nu med Nils Chesne-copherus och Erik Jöransson Tegel, och år 1616 blev han dömd till döden för papistiska stämplingar, vilket dock mildrades till livstids deportation till Kajaneborgs fästning i Finland. Där satt han sedan och skrev sin stora *Scondia illustrata*.

30. MESSENIUS, Johannes. *Chronicon episcoporum per Sveciam, Gothiam et Finlandiam, sive compendium historiae ecclesiasticae Svecanae, juxta exemplar Holmiense, recusum Lipsiae.* Leipzig, Joh. Casp. Meyer, 1685. 12:o. (16),+ 172,+ (1) s. Samtida pergamentband, ryggen med handskriven titel och spår av bortriven etikett, röda snitt. Titelbladet med namnteckningar av J. C. Niemann, E. Niemann och F. F. Niemann, och på frampärmens insida J. G. Smolderen. 8000:-

Collijn sp. 607. Warmholtz 1873. Fint exemplar av den rätt ovanliga andra upplagan av Messenius biskopskrönika. Den första trycktes i Stockholm 1611. Detta nytryck är utgivet med förord av Adam Rechenberg. Krönikan är trots sina brister genom sin ambition att täcka samtliga stift från äldsta tid att betrakta som det första arbetet i svensk kyrkohistoria (Lindroth s. 260). Warmholtz påpekar att det är ett av Messenius första arbeten och fullt av felaktigheter, vilka han i senare arbeten på många ställen rättat. Utgivaren av denna upplaga Adam Rechenberg (1642–1721) var teolog och så småningom professor i Leipzig.

31. (MIÉGE, Guy.) *La relation de trois ambassades de monseigneur le Comte de Carlisle, de la part du serenissime & tres-puissant prince Charles II. roy de la Grande Bretagne, vers leurs serenissimes majestés Alexey Michailovitz, czar & grand duc de Moscovie, Charles roy de Suede, & Frederic III. roy de Dannemarck & de Norvege, commencées en l'an 1663, & finies sur la fin de l'an 1664.* Sur l'imprimé à Amsterdam. Rouen, L. Maurry, 1670. 12:o. (20),+ 434 s. Första fyra bladen med fuktrand och på titelbladet är författarnamnet skrivet med något ful röd kulspetspenna, med försök till borttradering. Hårt nött samtida skinnband, ryggen förstärkt i nederkant. Ur Bengt Rurs bibliotek med hans namnteckning daterad 1961. 4000:–

Warmholtz 8402. Bring 69. Detta är en piratupplaga tryckt i Rouen. Den första upplagan trycktes i Amsterdam av Jean Blaeu 1669 liksom den andra 1670 och den tredje 1672. En engelsk översättning utkom redan år 1666.

Guy Miede (1644–1718) deltog som undersekreterare i Charles Howard Earl of Carlises ambasad som 1663 skickades till Ryssland, Sverige och Danmark för att underrätta respektive land om den engelske kungen Karl II:s trontillträde. Resan gick över Arkangelsk, Moskva, Riga, Stockholm och Köpenhamn. Boken blev en stor succé och utkom bl.a. i fem franska upplagor fram till år 1700 och med en ny så sent som 1857.

32. (MÜLLER, Ludvig Christian.) *Ansgarii lefwerne. (Efter danskan.)* Kristianstad, Centerwallska bokhandelns förlag, 1842. 12:o. 58 s. Lätta lagerfläckar. Häftad, med gråpappersomslag. 600:–

Setterwall 4464. Svensk översättning av Jonas Centerwall. Det danska originalet utkom samma år. Ludvig Christian Müller (1806–51) var dansk präst och mest känd för sin *Bibliske historie* i två delar.

33. NORDBERG, Jöran A. *Des Herrn Georg Nordberg Anmerkungen zu der Geschichte Carl des Zwölften, welche verschiedene Stellen seiner Lebensbeschreibung von diesem Könige zu erläutern dienen, und vertrauten Freunden von ihm besonders mitgetheilet worden.* (Göttingen), 1755. 8:o. 68 s. Häftad och oskuren i samtida delvis blekt rött pappomslag, trasig i ryggen. Främre omslaget med stämpel "Dublette LB Weimar". 6000:–

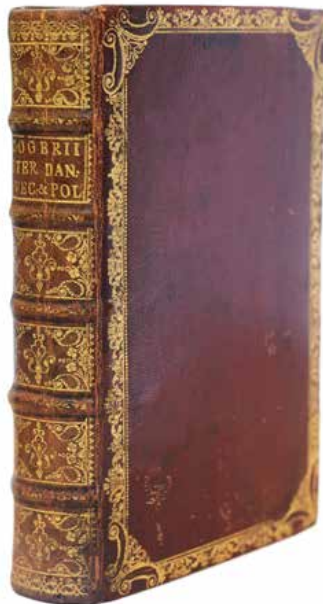
Warmholtz 5956, not. Fint exemplar. En tysk översättning gjord av professor Johann Philip Murray i Göttingen av Jöran Nordbergs *Anmärkningar, wid högstsalig i åminnelse konung Carl den XII:tes historia*. När Nordbergs stora historieverk om Karl XII genomgick censuren ströks en del ställen (välbetänkt, enligt Warmholtz). Dessa borttagna ställen cirkulerade sedan i handskriven form bland Nordbergs vänner tills de slutligen trycktes i Köpenhamn 1754 med denna tyska upplaga året därpå. En svensk utgåva trycktes i Stockholm 1767. Warmholtz som

tyckte direkt illa om Nordberg ansåg inte heller att dessa anmärkningar höjde värdet av hans historieskrivning. Ett rykte om att dessa anmärkningar skulle ha varit förbjudna i Sverige kände han inte heller till (om han då inte menar den ursprungliga censureringen).

34. OGIER, Charles. *Ephemerides, sive iter Danicum, Svecicum, Polonicum. Cum esset in comitatu illustriss. Claudii Memmii comitis Avauxii, ad septentrionis reges extraordinarii legati. Accedunt Nicolai Borbonii ad eundem legatum epistolae hactenus ineditae*. Paris, Petrum le Petit, 1656. 8vo. 35,+ (blank),+ 531,+ (1) pp. Privilegiebladet C2 (som utgör inledningens sid. 35) är bundet sist. Enstaka småfläckar, svag fuktrand s. 95–110. Något senare mörkrött marokångband, rikt guldornerad rygg med upphöjda bind och med titeln i guld, pärmarna med rikt guldornerade ramar, helt guldsnitt. Liten spricka i nedre bakre fals med pappersslagning på insidan. Ur Fredrik Vult von Steijerns bibliotek, med exlibris. 16000:–

Bring 40. Warmholtz 242. Fint exemplar av första upplagan av Charles Ogiers resebeskrivning över Sverige, Danmark och Polen. Det finns enligt Bring tre varianter. Detta är en av de två varianterna utan rättelseblad.

Charles Ogier (1595–1654) deltog som sekreterare till ambassadör Claude de Mesmes, Count d'Avaux (1595–1650), under den diplomatiska missionen till Norden som sändes på uppdrag av kardinal Richelieu år 1634. Detta är journalen över resan som utgavs postumt av Ogiers bror, prästen och latinpoeten François Ogier. Resan och vistelsen i Sverige beskrivs på sidorna 124–158 och s. 259–450 innehåller "Iter Polonicum sive Borussicum". På slutet finns en brevväxling mellan poeten Nicolas Bourbon (1574–1644) och Claude de Mesmes samt hyllningsdikter. Den svenska delen av resan utgavs på svenska år 1914 av Sigurd Hallberg. Fredrik Vult von Steijern (1851–1919) hade en utomordentligt fin boksamling uppställd på hans slott Kaggeholm på Ekerö. Hans fina samlingar med böcker kring Goethe och Wagner donerade han till Kungliga biblioteket redan år 1915 men en stor del av den historiesamlingen skingrades först på auktion 1990.

35. [Palmstruchs bank.] *Kon. may. til Sverige alles vår nådigste konungs och herre allernådigste förundte wexel bankens privilegium*. Stockholm, Ignatium Meurer, 1657. 4:o. (19) s. Titelbladet med bläckklotter. Tagen ur band. 5000:–

Privilegiet den 30 juni 1657 för Sveriges första bank! Med bilagan "Ordning för wexel-bäncken uthi then kongl. residentz staden Stockholm", i vars 33 paragrafer bankens verksamhet och bokföring i detalj reglerades.

Johan Palmstruchs (1611–71) bankrörelse, Stockholms banco, eller "Palmstruchska banken", skulle bestå av två avdelningar, en växel- eller girobank och en lånebank. Växelbanken skulle mot avgift ta emot räntelösa insättningar på sk giroräkning. De insatta pengarna skulle ägaren kunna disponera genom uttag eller genom anvisningar (checker). Med de senare kunde han överföra medel från sitt konto i växelbanken till någon annans giroräkning, dvs sedlar infördes. Den andra avdelningen, Lånebanken, fick sina privilegier i november samma år och var avsedd att låna ut pengar, och utlåningen skulle finansieras med det av ägarna tillskjutna kapitalet.

Banken är idag mest känd för introducerandet av sedlar, 1661, de första i modern tid, och dess snabba misslyckande. Redan 1664 stoppades verksamheten och 1667 försattes banken i konkurs och överfördes till ständerna och blev Rikets Ständers bank.

36. PAYEN, (Nicolas?). *Les voyages de monsieur Payen, dediez a Monseigneur de Lionne*. Paris, Estienne Loyson, 1667. 12:o. (8),+ 160,+ (21) s. Enstaka fläckar, titelbladet med pappersslagning i övre marginal. Fint senare rött marokångband, blindpressad rygg med upphöjda bind, pärmarna med blindpressade ramar, inre förgyllt bordure och helt guldsnitt, något nötta falsar. 7500:–

Jmf. Bring 82. Warmholtz 243. Detta är en variant av den andra upplagan. Den första upplagan kom 1663 och finns också i flera varianter och sättningar. Denna variant av andra upplagan omnämns ej av Bring. Ytterligare upplagor kom 1668 och 1681, och den utkom även i en översättning till italienska. Så många upplagor förtjänade den inte, ansåg Warmholtz. Boken beskriver en resa till England, Holland, Danmark, Sverige, Tyskland, Polen och Venedig. Payen, som troligen var en fransk militär, har dock sannolikt aldrig varit på denna resa, utan det är en skrivbordsprodukt. Innehållet vad gäller Sverige (s. 84–109) är huvudsakligen hämtat ur Charles Ogier. Warmholtz gör sig lustig över boken genom att citera: "Les premieres ville du Royaume (de Suède) sont Yenekopin, Linkopin, Norkopin, Nykopin, Telg, Upsalle, Sylfberge, Coperberge". Bring menar att boken snarast bör betraktas som en resehandbok, då den innehåller en "Table de la route".

37. (PHILIPSON, Lorens Münter.) *Alla till kongl. collegium medicum inkomna rapporter, bref och förklaringar, samt collegii afgifna utlåtanden, rörande högsalig hans kongl. höghet kronprinsen Carl Augusts helsotillstånd, sjukdoms-tillfälligheter,*

dödsfall, obduction och dödsorsaker. Med Kongl. Collegii Medici tillstånd till trycket befördrade af dess secreterare. Stockholm, Carl Delén, 1810. 4:o. 100 s. Lite fläckig i yttersta marginalen. Häftad, med något trasigt svart samtida pappersomslag. Dedikation från Philipson till herr statssekreterare Lagerbring, dvs. Carl Lagerbring. 6000:–

Bring, Rättegångshandlingar 950:6. Här återfinns hälsorapporterna hörande till utredningen kring kronprins Karl Augusts plötsliga död vid en militärövning på Kvidinge hed. Collegium medicum kommer fram till att kronprinsens läkare Josef Rossi (1774–1854) varit försumlig vid obduktionen. Rossi åtalades för detta och dömdes till att mista tjänst och lön samt att förvisas ur riket för "oskicklighet och straffbar vårdslöshet" och för att ha "brustit i samhällsplikt". Detta trots att ingen av utredningarna såg sig ha skäl att tvivla på obduktionens slutsatser. Senare bedömare har ansett att Rossi utsattes för ett justitiemord. Bland läkarna som uttalade sig märks vid sidan av Philipson även Jac. Berzelius, Magnus Pontin och Sven A. Hedin.

Kronprins Karl August av Sverige eller Fredrik Kristian August av Augustenburg valdes den 18 juli 1809 till svensk tronföljare, han adopterades av Karl XIII och svor den 24 januari 1810 sin trohetsed till ständerna. I maj åkte han till Skåne för att se husarexercis. Detta gjorde han från hästryggen. Han tappade dock kontrollen över hästen, föll och blev liggande medvetslös. En halvtimme senare dog han. Anklagelser om förgiftning spreds snabbt och bildade bland annat bakgrunden till kravallerna i Stockholm där en uppretad folkmassa slog ihjäl Axel von Fersen, som misstänktes ligga bakom kronprinsens död för att återföra gustavianerna till makten.

Collegiets sekreterare Lorens Münter Philipson (1765–1851) var inte bara läkare utan även radikal publicist och vän med Thorild. Greve Carl Lagerbring (1751–1822) var son till historikern Sven Lagerbring och gjorde en fin karriär. Han slutade som serafimerriddare och en av rikets herrar.

38. POSSELT, Ernst Ludwig. *Geschichte Gustaf's III, Königs der Schweden und Gothen. Mit dem Bildniss des Königs.* Karlsruhe, Schmieders Buchhandlung, 1792. 8:o. Grav. porträtt,+ 516,+ (1) s. Med 2 grav. vinjetter. Tryckt på skrivpapper. Fint rött halvsaffianband, rikt guldornerad rygg med grönt titeletikett, blå marmorerade pärmapper med förgyllda ramlinjer, gult snitt (G. Hedberg). Ur Fredrik Vult von Steijerns bibliotek med hans förgyllda pärmstämpel. 6000:–

Setterwall 3466. Mycket fint exemplar av första upplagan av Posselts kända arbete om Gustav III. Porträttet av kungen och en vignett är graverade av Anton Karcher. Den första kompletta svenska översättningen utkom först 1810 av Johan Jacob Hedrén men dessförinnan hade olika extrakt översatts. Även en fransk översättning utkom. Ernst Ludwig Posselt (1763–1804) var tysk historiker, gymnasielärare i Karlsruhe och Amtmann. År 1796 avsåg han sig p.g.a. sina sympatier för franska revolutionen alla ämbeten för att helt ägna sig åt sitt skriftställer. Han drogs dock in i högförräderiprocessen mot general Moreau 1804 och begick självmord. Hans skrifter är mest kompilationer men väl skrivna och var också länge mycket lästa och uppskattade. Hans sympatier för franska revolutionen lyser ofta igenom. Bandet är ett fint pastischband av Hedberg med ryggstämplar som för tankarna till Richter.

39. PUFENDORF, Samuel. *De rebus a Carolo Gustavo Sveciæ rege gestis commentarium libri septem. Elegantissimis tabulis æneis exornati cum triplici indici*. Nürnberg, Christophori Riegellii, Literis Knorzianis, 1696. Folio. Grav. extra titelblad,+ (8),+ 626,+ 53,+ (11) s.+ 12 grav. porträtt och 115 grav. planscher, varav många dubbelsidiga och utvikbara, inklusive den 4,5 meter långa begravningsplanschen. Graverade vinjetter och myntavbildningar i texten. Något nött samtida skinnband, rikt guldornerad rygg med upphöjda bind och röd titeletikett, rödstänkta snitt. Reva på övre främre fals. Från Donausingen med Froben Ferdinand zu Fürstenbergs namnteckning på försättsbladet. 90000:–

Collijn sp. 743. Warmholtz 4840. Lindberg, Swedish Books, s. 31f. Första upplagan av en av de ståtligaste svenska böckerna från stormaktstiden. Fint fast lite nött band från Donausingen, komplett med samtliga planscher i huvudsakligen huvudsakligen fina avdrag. Uppdraget att skriva den officiella svenska historien över Karl X Gustav och kriget mot Danmark och Polen, gavs av Karl XI till Samuel Pufendorf, som innehade den nyinrättade historieprofessuren i Lund, och som även var en av samtidens främsta experter på internationell rätt. Det graverade titelbladet, utfört av Jean Boulanger, och porträtten av rådsmedlemmarna är efter målningar av Ehrenstrahl. Annars användes som förlagor till gravyrerna ofta originalteckningar av Erik Dahlberg, som var ögonvittne till många av händelserna, och gravörer var i stor utsträckning desamma som anställdes för Dahlbergs *Svecia antiqua*. Verket innehåller flera topografiska planscher över städer i Polen, som de stora vyerna över Warszawa, och i Danmark, med bl.a. det stora Köpenhamnsplanoramat samt inte minst det magnifika 4,5 långa begravningsplanoramat över Stockholm. Andra berömda planscher är tåget över Bält, det av Cochlin graverade slaget vid Sandomir 1656, sjöslaget i Öresund och Kronborgs slott m.fl. Verket utkom året därpå i en tysk och en fransk översättning och 1729 utkom en andra latinsk upplaga. Den första svenska översättningen utkom 1915.

CHRISTINA
Suecorum Gothorum et Vandalorum Regina. 1655.

L. And. pinxit.

P. Jansson delit. 1655.

CAROLUS GUSTAVUS

Suecorum Gothorum et Vandalorum Rex Augustissimus. Anno 1655.

L. And. pinxit. P. Jansson delit. 1655.

[39]

40. (ROBINSON, John.) *L'état présent de la Suède, avec un abrégé de l'histoire de ce royaume. Traduit de l'Anglois. Suivant la copie de Londres, chez Tim Goadwim*. Utan ort, 1695. 12:o. (8),+ 178,+ (2) s. Något fläckig på s. 42–43. Häftad, med samtida något nött marmorerat omslag, ryggen borta. Ur Carl Burenstams och Erland Hjärnes bibliotek, med respektive namnteckningar och den senares anteckning att han fått den som gåva 1909 av Olof Palme som köpt boken på auktionen efter Burenstam (som ägde rum 1909). 4500:–

Warmholtz 6709, not, har ej sett denna upplaga. Trots allt ett fint exemplar av den första franska upplagan av Robinsons redogörelse om Sverige. Det engelska originalet *An Account of Sweden* utkom året innan. Nya franska upplagor utkom både 1718 och 1720. John Robinson (1650–1723) var under att antal år bosatt i Sverige, och delvis verksam som engelskt sändebud. Han blev sedermera biskop i England. Denna bok om Sverige, som han skrev flera år innan den trycktes, visar inte på någon sympati för Sverige och svenskarna från Robinsons sida – trots att han kallade sig själv för ”nästan svensk” – men han var framförallt kritisk mot Karl XI och enväldets införande och boken mottogs inte väl i Sverige. Boken hade dock tryckts utan Robinsons tillåtelse och mot hans vilja, och han jobbade hårt för att behålla sina goda relationer med sina svenska vänner, vilket också lyckades.

Trevlig provenienssvit med tre historiker. Diplomaten och historikern Carl Burenstam (1826–1907) på Tjelfvesta hade ett fint historiskt bibliotek, som såldes på auktion 1909. Olof Palme (1884–1918) var militär och historiker och en av grundarna av Svenska brigaden i finska inbördeskriget. Han stupade själv vid slaget om Tammerfors 1918. Erland Hjärne (1887–1969), son till Harald Hjärne, var professor i historia i Uppsala åren 1930–1952.

41. RUDBECK, Johannes. *Beskrivande och illustrerad förteckning över de upplagor av Sveriges landskapslagar, landslagar och stadslagar som av trycket blivit utgivna intill dess Sveriges rikets lag blev gillad och antagen på riksdagen år 1734. Bibliografi*. Stockholm, Bröderna Lagerström, 1915. Folio. (6),+ VIII,+ 84,+ (4) s.+ utvikbar plansch,+ 14 originalblad. Mörkrött halvmarokängband, ryggen med upphöjda bind, marmorerade pärmapper, övre guldsnitt och med främre omslaget medbundet (Ivar Hansson). 5500:–

Nummer XIX av bibliofilupplagan som utgavs i 30 exemplar med inhäftade originalblad från i bibliografin omnämnda lagutgåvor. Den övriga upplagan trycktes i 320 numrerade exemplar. Mycket välgjord och fint illustrerad bibliografi över de svenska äldre lagböckerna.

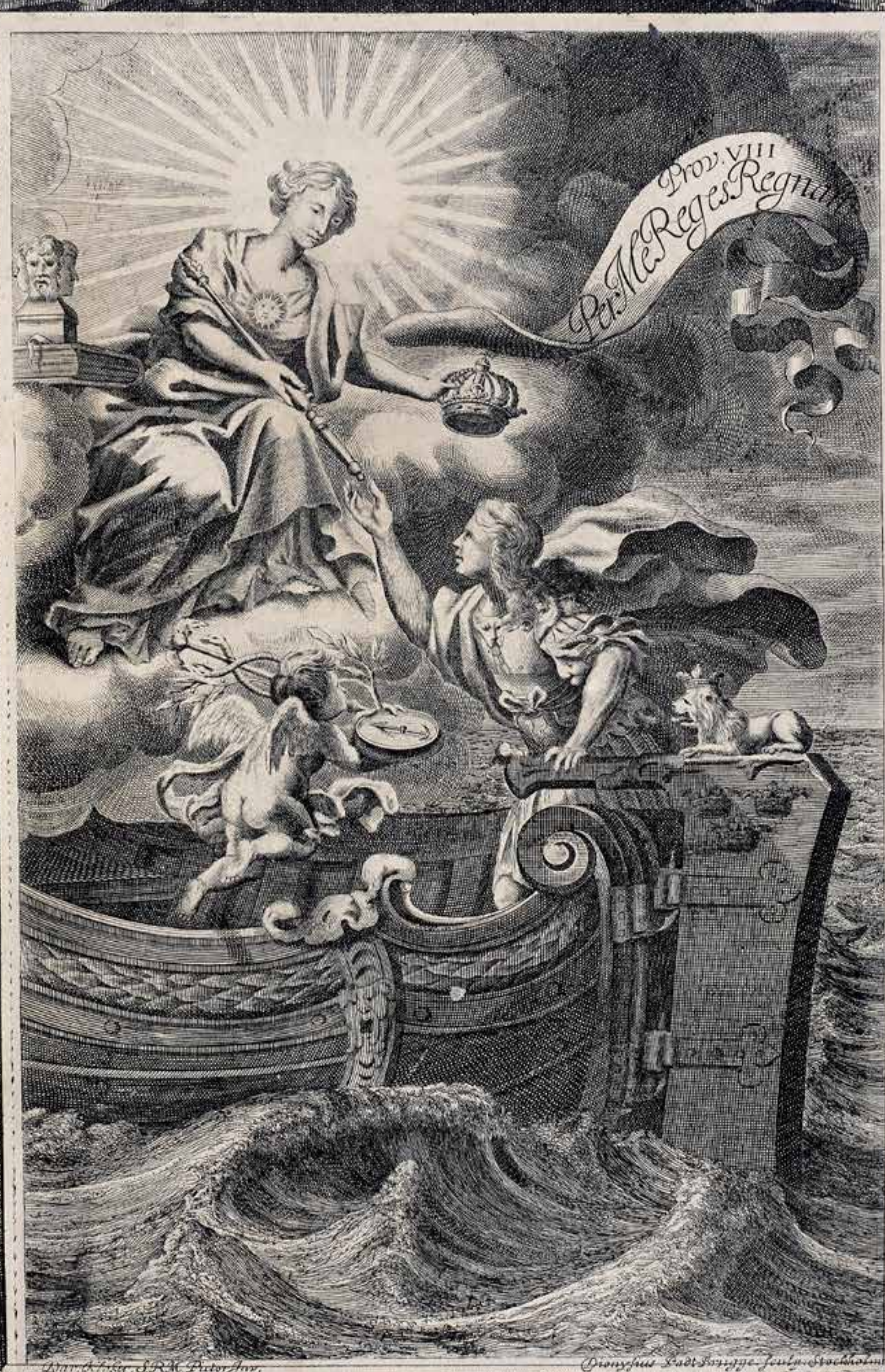
42. RÜHS, Friedrich. *Maria Eleonora, Gustaf II Adolfs gemål. Af Friedrich Rühs. Öfversättning*. Stockholm, J. F. Walters förlag, 1825. 8:o. (4),+ 64 s. Fläckar i marginalerna, stor fuktrand inledningsvis i nederkant. Häftad och oskuren, i delvis trasigt samtida pappomslag. Ur Kgl Westgötadals regementes bibliotek, dit den skänkts av ”Sdw”, sedan överförd till Kungl. Hallands regementes officerskår och med deras exlibris. 900:–

Setterwall 1623. Den svenska översättningen är gjord av Anders Abraham Grafström (1790–1870). Det tyska originalet *Maria Eleonora, Gemablin Gustaf Adolfs, geborene Prinzessin von Brandenburg* publicerades i Leipzig i *Minerva, Taschenbuch für das Jahr 1819*. Friedrich Rühs (1781–1820) var professor i historia i svenska Greifswald. Han kunde svenska och var viktig både för svensk historieskrivning och som förmedlare av svensk historia till en tysk publik. Hans huvudarbete var *Geschichte Schwedens* i fem delar, utgiven 1803–14 och som även utgavs på svenska.

43. SCHEFFERUS, Johannes (utg.) *Kununga ok höfdinga styrilse. Hoc est regum principiumque institutio ab incerto auctore gentis sueticæ ante sæcula nonnulla patrio sermone conscripta. Quam ex mandato illustrissimi regni cancellarii comitis Magni Gabr. De-la Gardie &c. &c. In sermones latinum vertit, notisq; necessariis illustravit Joannes Schefferus Argentoratensis.* Stockholm, Nicolaus Wankivius, 1669. Folio. Grav. front.,+ (14),+ 234,+ (1) s. Frontespisen något skuren i kant och uppfodrad. Stort exemplar med breda marginaler. Enstaka bläckstänk, liten fuktrand i nedre hörnet mot slutet. Något nött samtida pergamentband, ryggen med svarta dubbla fältlinjer och spår av etikett, pärmarna med ramtryck och med Magnus Gabriel De la Gardies svarta fast blekta pärmstämpel på båda pärmarna, helt guldsnitt. Titelbladet med Gustaf Carlson Adlerfelts och Carl Maximilian Johan Adlerfelts namnteckningar, båda överstrukna, samt ytterligare en överstruken och daterad 1753.

18000:-

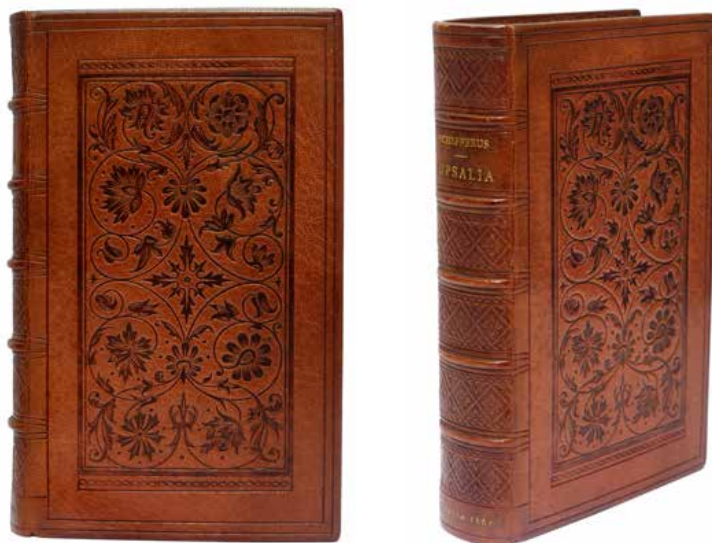
D. G. Schuler, S. R. M. Pictor, fecit.

Protypus Lud. Beyerle, Sculp. G. Schuler, fecit.

Collijn sp. 462. Schück III. s. 239 ff. Carlander II s. 99. Presentexemplar av Schefferus utgåva av konungastyrelsen, med Magnus Gabriel De la Gardies pärmstämpel. Den fina graverade frontespisen av Dionysius Padt-Brügge efter David Klöcker Ehrenstrahl är här i den sällsynta större varianten med ramtryck. Detta är den tredje utgåvan av den medeltida texten Hövdinga- och Konungastyrelse. Johannes Bureus gav ut den första redan 1634, med ett nytryck 1650, men manuskriptet som Bureus använde som förlaga och som ägdes av Johan Skytte hade dock förkommit. Johannes Schefferus kunde därför inte vad gäller grundtexten göra annat än trycka av Bureus text, lägga till sin egen latinska översättning och förse den med lärda kommentarer. Syftet med utgivningen var dels att presentera konungastyrelsen för den utländska lärda världen, dels att vederlägga tvivlen på dess äkthet, vilka båda syften Schefferus uppnådde med bravur. Tryckningen finansierades av Magnus Gabriel De la Gardie, eftersom Antikvitetskollegiet ännu inte fått någon budget, och dedicerades av honom till Karl XI såsom varande en frukt av det nyinrättade kollegiets verksamhet. De la Gardies pärmstämpel är i Carlanders variant 3, vilken han använde på presentexemplar av böcker vars utgivning han bekostat.

Gustaf Carlson Adlerfelt är den kände historikern Gustaf Adlerfelt (1671–1709), son till Carl Johansson adlad Adlerfelt. Han är mest känd för sin dagbok som han förde under Karl XII:s fälttåg från 1701 fram till sin död vid Poltava 1709. Carl Maximilian Johan Adlerfelt (1706–47) var son till Gustaf och pedagog. Han tillbringade sin ungdom vid Stanislaus Leszczyńskis hov i Polen och blev slutligen guvernör hos Karl XII:s systers sonson hertig Karl Peter Ulrik av Holstein-Gottorp.

44. SCHEFFERUS, Johannes. *Upsalia cujus occasione plurima in religione, sacris, festis, regum electionibus, creationibus magistratuum, concessionibus dignitatum, funerationibus, & similibus, olim per septentrionem & vicinos germanos, gallos, brittanos, omneque pæne occidentem usurpata explicantur, lociq; bene multi veterum aliorumq; auctorum emendantur atque illustrantur*. Uppsala, Henricus Curio, 1666. 8:o. (12),+ 192, 195–406 s. Två träsnittsillustrationer i texten. Bortskrapad namnteckning på

titelbladet. Genomgående småfläckig och med lätta lagerfläckar. Fint ljusbrunt marokängband, svartpräglad rygg med upphöjda bind, pärmarna med mörkpräglade blomstergirlanger och med inre blindpräglad bordure samt röda snitt (G. Hedberg). Ur Sten Westerbergs bibliotek på Beatelund med exlibris och ur Nils Bonniers bibliotek. 9500:–

Collijn sp. 831. Warmholtz 348. Praktfullt pastischband av Gustaf Hedberg till polyhistorn Johannes Schefferus berömda beskrivning av Uppsala, en av de första svenska konsekvent genomförda topografisk-antikvariska undersökningarna. Han behandlar staden ur alla aspekter, dess ålder och ursprung, universitetets historia, ting, kröningar och begravningar m.m. Men framförallt behandlar han Uppsala hednatempel, som ju beskrivits av Adam av Bremen. Detta var dock ett känsligt ämne, inte minst mot bakgrund av Rudbecks snart därefter publicerade *Atlantica*, där hednatempels ålder och tidiga historia var en viktig pusselbit. Schefferus arbete om Uppsala utgör också startpunkten för den stora striden mellan honom och Olof Verelius om Gamla Uppsala ålder och läge. De båda träsnitten föreställer en runsten resp. två sassanidiska mynt.

45. SCHRODERUS, Eric (utg.) || OLOFSSON, Hans. *Historisk relation om konung Christierns, then andres medh thet namnet, fardom konungz i Danmark, grymme tyrranij, som han uthi sin regimentz tijdh uthi the try rijken, Sverige, Danmark och Norje öfwat hafwer. Uthdragen och sammanhämtat uthur the danskes egen historico, Arild Hwitfäldt, och rijmwijs författat aff S. Hans Olofson, Lincopensi, fardom borgmästare i Linköping, samt lagman öfwer Östanstång: Men nu på nytt reviderat, och effter poëtisk aart förbättrat aff Erico Schrodero. Här brede widh bifogat the swenske och danske ständers rättmätige skääl och orsaker, at upsäija konung Christiern från regimentet: Såsom och hertigh Fredriks til Holsten och the lybeskes feigdebreeff til bemälte konung.* (Stockholm), utan tryckare, 1644. 4:o. (4),+ 236 s. En bläckplump på titelbladet, enstaka småfläckar, med något större på s. 212 och en fuktfleck i nedre marginal de sista tre bladen. Hfrbd från början av 1700-talet, ryggen med upphöjda bind och beige titeletikett, marmorerade pärmapper och röda snitt. Med Sam. Ingeström namnteckning på titelbladet och på frampärmens insida daterad 1783. 8000:–

Collijn sp. 664. Warmholtz 2956. Rimkrönikans rubrik är "Konung Christierns then andres och Omildes historia". Relationen är en av Schroderus reviderad utgåva – fortfarande på vers – av Hans Olofssons rimkrönika över Kristian II, med bifogade tillägg. Tre varianter finns av titel och förord. Detta är varianten med Hans Olofssons namn utsatt. Detta lär även vara första gången i tryck som Kristian II får namnet "Tyrann" och år 1644, när det ånyo drog ihop sig till krig mot Danmark, var för övrigt ett lämpligt tillfälle att påminna om saken. Den tidigare ägaren kan ha varit hovrättskommissarien och förste landskanslisten i Linköping Samuel Ingeström (1758–1818).

46. (SPANHEIM, Friedrich.) *Il soldato svezese. Historia della guerra frà Ferdinando II. imperator, e Gustauo Adolfo rè di Suetia. Traddotto dal francese da Pompeo Bellanda il Vecchio.* Venedig, Giacomo Scaglia, 1634. 4:o. (12),+ 435 s. Lätta lagerfläckar och några ark bruntonade, liten papperslagning s. 3–4 med bokstavs förlust. Ljusbrunt halvmarokängband, blindpressad rygg med upphöjda bind med titeln

i guld, marmorerade pärmapper, övre guldsnitt och övriga snitt oskurna (G. Hedberg). Ur Per Hiertas bibliotek, med hans namnteckning och kommentarer daterade 1914, och ur Thore Virgins, med namnteckning daterad 1932 och hans förgyllda monogramstämpel på frampärmen. Titelbladet med äldre namnteckning Carlo Bulgarini och stämpel Campori Fratelli. Fint exemplar. 7500:–

USTC 4013614. Warmholtz 3796, not. Planer I, 258. Försättsbladet med Hiertas blyertsanteckning: "W-tz såg aldrig denna ital. upplaga – praktex. – männe bör vara portr?" Under detta har Virgin lagt till med röd krita: "Nej!".

Denna italiensk översättning av *Le soldat suédois* är gjord av Pompeo Bellando och dedicerad till Gasparo Thuillerio, franske ambassadören i Venedig. Teologen Friedrich Spanheims *Le soldat suédois* blev en av de mest spridda skildringarna av kriget, och inte minst av slaget vid Lützen och Gustav II Adolfs död. Den skall enligt Warmholtz ha skrivits på uppmaning av Rasche, en diplomat i Gustav II Adolfs tjänst. Redan 1633 utkom ett antal upplagor och fler upplagor liksom översättningar utkom åren därefter. Denna italienska översättning kom 1634, en holländsk, *De Sweedsche soldaet*, kom 1649 och en engelsk, omfattande kapitlet om Lützen och kungens död *The Great and Famous Battel of Lutzen...* utkom redan 1633. Friedrich Spanheim (1600–49) var kalvinist och studerade teologi i Genève. Han blev professor i filosofi där 1626 och verkade mellan åren 1633 och 1637 även som rektor. 1642 flyttade han till Leiden för professorstjänsten i teologi. Han är far till numismatikern Ezechiel Spanheim, vilken utpekades av Mauvillon som författare till verket. Thore Virgin köpte boken på auktionen efter Per Hierta som ägde rum 1932.

47. (STURLASSON, Snorre.) *Norlandz chrönika och beskriffning: Hwaruthinnan förmäbles the äldste historier om Swea och Götha rijken, sampt Norrie, och een-deels om Danmarck, och om theres wilkår och tilstånd. Sammanfattad och ihopa dragen aff åthskilliga trowärdiga bööcker, skriffter och handlingar*. Visingsborg, Johann Kankel, 1670. Folio. (II),+ (blank),+ 26, 26–104, (blank), 105–110,+ 376, 378–504, 506–523,+ (8) s. Med ett helsidesträsnitt föreställande riksvapnet omgivet av en serafimerkedja. A-arket liksom träsnittsbladet och beskrivningen av detta från annat exemplar, de sistnämnda även med senare pappersförstärkning i inre marginal. Genomgående lagerfläckig samt med brun fuktrand i övre yttre marginal, gammal papperslagning s. 63–64. Samtida pergamentband. Ur Thore Virgins bibliotek, med hans namnteckning och exlibris samt med Rolf Wistrands ägaretikett, och ur Svante Svedlins bibliotek med hans namnteckning. 15000:–

Collijn sp. 367f. Fiske s. 539. Almqvist s. 41ff. & 133. Warmholtz 2628. Kompletteringarna var gjorda redan av Thore Virgin (Librisauktion I, 375). Kompletta exemplar med smutstiteln: "Konungasagur". Första tryckta svenska översättningen av Heimskringla. Översättningen och utgivandet bekostades av Per Brahe d.y. Att det var Snorre man översatte, kände man dock ej till. Översättningen utfördes av islänningen Jonas Rugman – som varit elev i Brahes skola på Visingsö – och som endast kände Snorre som författare till Ynglingasagan. Verket inleddes med Hugo Grotius långa företal om "Göternes, wänders och longobarders historia" (104 s.), översatt från dennes antologi *Historia gotthorum, vandalorum & langobardorum*, som utkommit i Amsterdam 1655. Översättningen av detta är eventuellt gjord av Per Brahes sekreterare Daniel Gyldenstolpe, vilken även skrivet förordet till hela boken – utan att nämna Rugmans namn. Efter Grotius finns även en kort sammanfattning av goternas spanska rike, efter Georgius Hornius (1620–70), samt en konkordans mellan den "utrikiska västgotiska la-

gen” och den svenska västgöotalagen. Tryckningen av Norrlandskrönikan var Per Brahes och hans boktryckare Johann Kankels till omfånget största arbete. Det påbörjades under våren 1669 och var färdigt den 11 augusti 1670, varpå Kankel utbrast: ”Gott seij gelobet, Heute Dato ist dass Buch fertig, ...”. Upplagan trycktes i 630 exemplar, varav 95 på skrivpapper.

48. SVANING, Hans. *Christiernus II. Daniae rex. E veteri protractus MSCR Ioan. Swaningi Dani. Speculum regis magni crudelis, infelicis, exculis, exemplum, caeteris*. Frankfurt, Will: Serlini et Ioh. W. Ammoni, 1658. Grav. titelblad,+ 539,+ (6) s. Något nött samtida pergamentband, ryggen med handskriven titel. Äldre bläckanteckning om bokens olika upplagor på försattsbladet. Med R. Keijzers namnteckning på försattsbladet och J. Vogt på titelbladet daterad 1729. 6000:– VDI7 23:255667Z. Bibl. danica III, sp. 45. Thesaurus 672 (variant 1). Warmholtz 2958 (för den kortare upplagan med 504 s.). Det graverade titelbladet avbildar upptill två riddare i tvekamp namngivna som Gustav Vasa och kung Christian med en mycket fantasifull karta över Norden under. Enligt Thesaurus är den längre varianten, som föreligger här, den första tryckningen, medan den mindre varianten med 504 s. kom senare samma år.

Den danske historikern Hans Svaning (1503–84) påbörjade ett stort danskt historieverk som skulle ersätta Saxos gamla medeltida krönika. Av detta trycktes endast kung Hans historia år 1560 och denna om Kristian II, som märkligt nog trycks i Frankurt postumt 1658. Resten av hans stora manuskript brann upp i Köpenhamns universitetsbrand 1728. Att denna kommer 1658 är dock knappast någon slump och den fantasifulla tvekampen på titelbladet illustrerar väl situationen detta år. På sidan 375 och framåt räknar Svaning upp alla som avrättades i Stockholm 1520.

49. TEGEL, Erik Jöransson. *Then stoormechtighe, höghborne furstes och christelighe herres, her Gustaffs, fordom Sweriges, Göthes, och Wendes konungs etc. historia, om hans kon. maytz lofflige regeringh och merckelige handlingar, uthi två deeler författad. Uthaff hwilcke then första inneholler och förmåler, hwadh som sigh tildraget haffuer ifrån hans kon. maytz första regementz begynnelse, in til thet åhret effter Christi födelse 1533. Men i then andra deelen, warder handlat och tilkenna giffuit, om thet som sigh sedhan in til hans kon. maytz sidsta dödztundh förlopit haffuer. Korte-ligen och sanfärdheligen sammandragen och beskreffuen, aff Erich Jörensson. 1–2. Stockholm, Christoffer Reusner, 1622. Folio. (12),+ 324,+ (14),+ (2, blanka); (6),+ 415,+ (9) s. Båda titelbladen tryckta i rött och svart. Många marginalanteckningar med bläck, sannolikt av Erik Benzelius d.y. Första titelbladet med nedre hörn förstärkt med japanpapper, blad S3–S4 (s. 209–212) mer nedskurna och sannolikt tagna från annat exemplar, fast tidigt då marginalanteckningarna är desamma. Enstaka småfläckar och andra delen med enstaka små pappersslagningar bl.a. på s. III–II4. Sammanbunden med:*

MAGNUS, Johannes. *Swea och Götha crönika: Hwaruthinnan beskrifwes, icke alena the inrikis konungars lefwerne och namnkunnige bedrifter uthi theas eghit fosterland: Räknandes ifrån Magog Japhetson, Götha första regent, in til then stormächtige (christeligh och höghloftigh i åminnelse) konung Göstaf: Uthan och the uthländske göthers loflighe regimente och store mandom, som the på många orter uthöfwer wijda werlden, och särdeles uthi Hispanien och Italien bedrifwit hafwe. Aldraförst på åtskillige tijder och rum uthgången på latin, och nu på swenska uth-tåtkat aff Erico Schrodero Stockholms slots secretario. Stockholm, Ignatium Meurer, 1620. Folio. (8),+ XVI,+ 663,+ (blank),+ (26) s. Titeln tryckt i rött och svart. Enstaka marginalanteckningar och bläckplumpar.*

Fint samtida svenskt skinnband av Georg Hornbein, blindpräglad rygg med upphöjda bind, rikt blindpräglade pärmar, frampärmen med mittenplatta med Justitia omgiven av rullstämplar med kvinnofigurerna Lucretia, Prudentia, Justitia och Svanevit?, med utanför två rader rullstämplar med stitlierad blomsterdekor, bakpärmen något mer nött med samma dekor fast mittplattan med Lucretia istället. Ryggen med senare lagning i övre och nedre kapital, senare försättsblad. Ur Erik Benzelius d.y:s bibliotek med hans namnteckning på både titelbladet och på s. 415 i första verket, den sistnämnda med dateringen Filipstad 1733. Även med Claes Gartz exlibris ”Tamen aliquot Haeret”. 60000:–

Collijn sp. 913 resp. 558. Warmholtz 3041 resp. 2498, not. Carlander II, s. 228 resp. III, s. 206. Det fina bandet, som är bundet av Georg Hornbein, finns återgivet på plansch 47 i Arvid Hedberg, *Stockholm bokbindare* I. Hornbein var verksam från 1624, då han övertog Henrik Dieners verkstad i Stockholm, och till sin död 1649. De insatta bladen, S3–S4, måste ha förts dit innan Benzelius fick tag på boken, då anteckningarna är identiska som på övriga sidor.

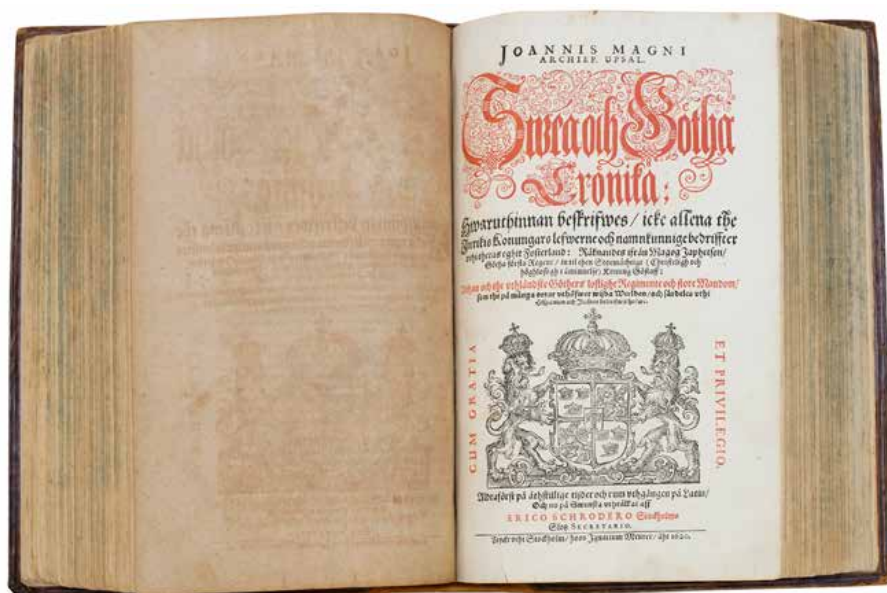
Den lärde biskopen i Linköping Erik Benzelius (1675–1743) har varit mycket flitig och har i marginalen kommenterat både personuppgifter och Ortsnamn. Inledningsvis noterar han uppgifter från Peder Swartz vid denna tidpunkt otryckta krönika. Benzelius hade givetvis

tillgång till den i handskrift. På slutet antecknar han att han nu i Filipstad 1733 återigen för tredje eller fjärde gången läst boken. Hans stora bibliotek köptes efter hans död av Linköpings gymnasiebibliotek, men denna fanns då förmodligen inte kvar. Claes Gustaf Gartz (1834–99) var boksamlare och legendarisk bokauktionskommissarie. Carlander berättar flera anekdoter om honom. Arvid Hedberg meddelar att boken år 1914 ägdes av tandläkare Elof Förberg.

Erik Jöransson Tegel (ca 1560–1636) var son till Erik XIV:s sekreterare Göran Persson och blev själv sekreterare åt Karl IX och senare kammarråd. Hans två stora historiska arbeten, historikerna över Gustav Vasa (denna) och över Erik XIV, vilken utgavs först av Stiernman 1751, skrevs på uppdrag av Karl IX – och lär ha granskats av kungen personligen – för att vederlägga uppgifter i Arild Huitfeldts historia över Kristian III. Deras historiska värde ligger, enligt Bring, i publicerandet av numera försvunna brev, riksdagsbeslut och andra handlingar. Tegel var annars en intrigerande och inställsam hovman och låg, tillsammans med Nils Chesnecopherus, bl.a. bakom förtälet, som ledde till fångslandet av Johannes Messenius.

Tillsammans med första och länge enda svenska utgåvan av Johannes Magnus viktiga svenska historia. Det latinska originalet, *Historia de omnibus Gothorum Sveonumque regibus* utkom i Rom 1554. En ny översättning av Kurt Johannesson med kommentarer av denne och Hans Helander utgavs 2018. Den sista katolske ärkebiskopen Johannes Magnus' något fantasifulla svenska historia fick för 1600-talets göticistiska svenska historieskrivning en väldigt stor betydelse och den bildar basen för mycket av det storsvenska paradigmet som gällde till början av 1700-talet, och i viss mån ända till 1800-talet. Ett antal olika tidigare försök och utkast till översättningar omnämns av Warmholtz, bl.a. ett av Erik XIV under fångelsetiden, men Eric Schroderus var det enda som blev färdigt och tryckt.

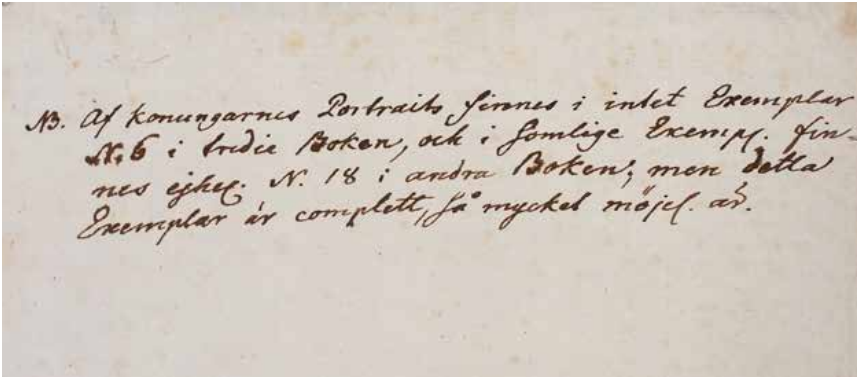

50. TESAVRUS, Emanuel. *Utdrag af grefvens och riddarens Emanuelis Tesauri historia om götternas och longobardernas regemente uti Italien, jemförd mot andre auctorer. Med italienska kopparstycken.* Stockholm, Kongl. tryckeriet af directuren Pet. Momma, 1747. Folio. 56 s.+ 4 grav. frontespisplanscher,+ 2 grav. utvikbara kartor,+ 57 grav. porträtt. De 3 deltitelbladen med uppklistrade grav. vinjetter. Samtida hfrbd, blindpräglad rygg med upphöjda bind, stänkmarmorade pärmapper. Från Trolleholm med Carl Trolle-Bondes exlibris och med anteckningen att den är inköpt på auktionen efter Ludvig Manderström 1874. Anteckningar i bläck om exemplaret på frampärmens insida, eventuellt av Manderström. 28000:–

Warmholtz 1364. Klemming, *Ur en antecknares samlingar*, s. 3ff. Fint exemplar och så komplett det kan bli. Detta är en av de klassiska svenska sällsyntheterna och som Klemming behandlade i boken *Ur en antecknares samlingar* (1880–82). Bibliotekarien Klemming och excellensen och boksamlaren Ludvig Manderström stod varandra nära och samarbetade kring många bokprojekt, och de båda delade ett gemensamt stort intresse för sällsyntheter. Det är mycket sannolikt att Klemming delvis använt detta exemplar i sin utredning om planscher-
nas antal.

Texten översattes av Jacob Röding efter Tesaurus italienska original *Del regno d'Italia*, som utkom i Turin 1664. Gravyrerna till den svenska upplagan var enligt Klemming utförda av Truls Arwidsson i Uppsala på 1680-talet, efter de italienska originalen, för en tänkt praktutgåva på latin, svenska och tyska utgiven av Örnhielm. Av detta blev endast 2 ark uppsatta i Uppsala 1692. År 1704 gjordes ett nytt försök att ge ut den, nu av Peringskiöld, och Arwids-

son graverade och förbättrade alla plåtarna, men inte heller av detta blev något klart. Allt återupptäcktes på nytt 1737 på auktionen efter Eric Gyllengrip. Enligt både Warmholtz och Klemming (efter uppgift i Lärda tidningar 1748 nr. 10) kunde dock 1747 endast 31 kompletta exemplar av planscherna plockas ihop, varav 15 fick ett porträtt färre, dvs 56 stycken, mot komplett 57 stycken. En plansch i det italienska originalet saknas helt (Ludvig II, plansch III: VI), antagligen därför att den saknades redan 1704. "Exemplar med alldeles oskadade kopparstick äro högst sällsynta, om ens befintliga" (Klemming).

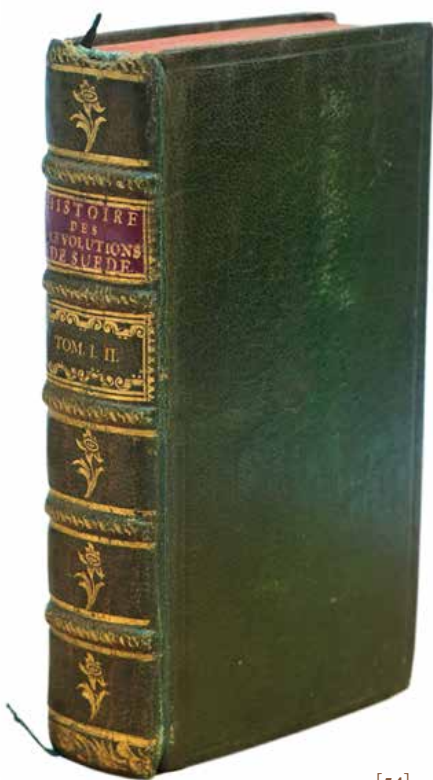
51. [Tryckfrihetsförordningen 1766.] *Kongl. maj:ts nådige förordning, angående skrif- och tryck-friheten; gifwen Stockholm i Råd-Cammaren then 2. december 1766.* (Stockholm), Kongl. tryckeriet, (1766). 4:o. (8) s. Häftad och oskuren. Blindstämpel från Kungl. biblioteket på titelbladet. 12000:–

Fint exemplar av världens första tryckfrihetsförordning! Med denna nya radikala tryckfrihetsförordning upphörde förhandscensuren i Sverige, vilket härigenom blev det första landet i världen där friheten att uttrycka sig i tal och skrift blev en lagskyddad rättighet. Förordningen, som till stor del var ett arbete av Anders Chydenius (1729–1803), innehöll även den s.k. offentlighetsprincipen, vilken gav medborgarna laglig rätt att granska regeringens, riksdagens och myndigheternas handlingar. Allmänhetens inflytande över politiken skulle stärkas och tryckfrihetsförordningen var ett viktigt steg mot ett mer liberalt och demokratiskt samhälle. Ett strömflod av politiska pamfletter och stridsskrifter mellan hattarna och mössorna började också direkt efter publicerandet av tryckfrihetsförordningen att utkomma. Den blev dock kortlivad. Redan på våren 1774 ersattes den av Gustav III:s nya tryckfrihetsförordning som inte var lika långtgående.

52. TYPOTIUS, Jacob. *Relatio historica de regno Sveciæ, et bellis civilibus atque externis, non regis Sigismundi tantum, & principis Caroli, sed & majorum, si quos nosse jam refert historiæ plenioris causa. Auctore Iacobo Typotio.* Utan ort, 1606. 8:o. 72 s. Skinnband från mitten av 1700-talet, nött rygg med upphöjda bind, pärmarna i dansk spegeldekor med förgylld yttre- och blindpressad inre ram samt med blindpressad blomdekor i hörnen, och marmorerade snitt, liten reva upptill på ryggen. Med Thore Virgins guldpräglade pärmstämpel på frampärmen samt med hans namnteckning daterad 1930, och med Lars Laurentiis exlibris. Spår av borttaget bokmärke på frampärmens insida. 9000:–

[52]

[54]

Warmholtz 3343. Åhlen 165. Lindberg, Lychnos 1977–78, s. 246ff. Mycket sällsynt. Andra upplagan av holländaren Jacob Typotius postuma berättelse om inbördeskriget mellan Sigismund och hertig Karl. Den första upplagan utkom i Frankfurt 1605 och innehöll en dikt som tagits bort till detta omtryck. En tredje upplaga utkom så sent 1678. Enligt Warmholtz är samtliga upplagor sällsynta ”i synnerhet de tvänne första”.

”Belgaren” Jacob Typotius som hade studerat i Louvain och vistats en tid i Würzburg var från 1578 anställd av Johan III som latinsk sekreterare. Mycket är dock osäkert om hans vistelse i Sverige. År 1579 eller år 1581 kastades han av Johan III i fängelse men orsaken varför är omstritt. Efter 12 (eller 14) år på Åbo slott och Tavastehus släpptes han efter Johan III:s död, och togs till nåder både av Sigismund och av hertig Carl, hos vilken han på nytt uppbar lön. Senast år 1597 lämnade han dock Sverige och blev istället kejserlig rikshistoriograf i Prag. Han dog 1601 eller 1602. I Sverige skrev han ett antal småskrifter, vilka trycktes först efter att han lämnat landet. År 1600 författade han i Prag uppmuntrad av Spaniens ambassadör denna historiska relation om Sverige och inbördeskriget. Skildringen är enligt både Bring och Warmholtz ansedd som ganska opartisk, och den översattes t.o.m. till svenska av Anders Bureus på Karl IX:s uppmaning, men trycktes aldrig. Däremot smädas i boken Pontus De la Gardie, både vad gäller härkomst och bedrifter, och anledningen till 1678-års nytryck ska, enligt Warmholtz, ha varit att smäda Magnus Gabriel De la Gardie som då fallit i onåd. Typotius är annars mest känd för sin stora *Symbola divina* från 1601. Se Stefan Östergren, ”En renässanshumanist i svensk tjänst och fångenskap” i *Personhistorisk tidskrift* 2012:2.

53. VEGESACK, Ernst von. *Några erinringar vid G. Montgomery's historia öfver kriget emellan Sverige och Ryssland åren 1808 och 1809*. Örebro, N. M. Lindhs boktryckeri, 1843. 8:o. (2),+ 74 s. Häftad och oskuren, med samtida blått pappersomslag. Ur Johan Ax. Almquists bibliotek, med hans röda rundstämpel på titelbladet och främre omslaget. Fint exemplar. 1600:–

Setterwall 3774. Montgomerys (på titelbladet stavad "Montgomery") bok utkom 1842. Ernst von Vegesack (1792–1863) var son till den Ernst von Vegesack (1763–1818) som deltog som brigadchef i kriget i Pommern 1806–07, som fördelningschef för västra armén vid infallet i Norge 1808 och som befälhavare för den så kallade Svenska fördelningen i Finland 1808. Han dömdes till fästning av Gustav IV Adolf personligen, då denne menade att han landstigit i Finland på fel plats, men straffet hann inte verkställas innan Gustav IV Adolf avsattes. Vegesack den yngre deltog som löjtnant i 1808–09 års krig i Finland. Senare kom han att tillhöra oppositionen mot Karl XIV Johan. I ett uppsnappat brev till sin vän Gustav Johan von Düben pläderade han för återinsättande av Gustav IV Adolf, vilket renderade honom landsflykt för högförräderi 1833. Redan 1835 fick han dock återvända hem och anställdes sedan vid Tullverket.

54. (VERTOT, Réne-Auber de.) *Histoire des révolutions de Suède. Où l'on voit les changemens qui sont arrivéz dans ce royaume, au sujet de la religion & du gouvernement*. Par Mr. De Fontanelle. 1–2. Amsterdam, J. Louis de Lorme & Estienne Roger, 1696. 12:o. (10),+ 197; 197 s. Titlarna tryckta i rött och svart. Fint samtida grönt marokängband, rikt guldornerad något blekt rygg med upphöjda bind och röd titeletikett, röda snitt. Ur Erik Wiréns bibliotek med hans exlibris. 6000:–

Warmholtz 3048. Fint exemplar av den andra tryckningen av Vertots klassiska och mycket inflytelserika svenska historia, första upplagan utkom i Paris året innan (Warmholtz anger felaktigt 1696 även för första upplagan) Den holländska bokhandlaren som utgav denna andra upplaga kände inte till vem författaren var utan satte dit Fontanelles namn istället. En tredje upplaga kom 1722 och därefter utkom den ända in på 1800-talet i nya upplagor. Réne-Auber de Vertot (1655–1735) var fransk historiker, känd för sin historik över Malta men han skrev även översiktverk om Sveriges och om Portugals historia. Han var t.o.m. uppskattad av Warmholtz, som framhåller att Vertot hade planer på en större svensk historia. Boken sträcker sig från medeltiden fram till Gustav Vasas död och innehåller på slutet en kortfattad genomgång av svenska kungar från Oden till Gustav Vasa, *Abrégé chronologique de l'histoire de Suede*. Genomgången är uppdelad i "Histoire fabuleuse de Suède" och "Histoire chronologique plus exacte".

55. WIDEKINDI, Johan. *Then fardom stormächtigste, högborne furstes och herres herr Gustaff Adolphi, den andres och stores Sweriges, Göthes och Wändes etc. konung historia, och lefwernes beskrifning. Then förste deel*. Författad och sammansatt aff Johan Widekindi. Stockholm, Sahl N. Wankijfs tryckerij, 1691. Folio. Grav. extratitel,+ (4),+ 448,+ (12) s. Lagerfläckig och inledningsvis med fläckar och enstaka fuktränder, något fulare fläck i marginalen på s. 61–91. Första arket löst. Välbevarat samtida skinnband med oxiderad guldornering på rygg och pärm, ryggen med upphöjda bind, helt guldsnitt (eventuellt bunden av M. T. Kidron). Med namnteckningen von Engeström på försättsbladet och ur ydredrotten L. F. Rääfs bibliotek, med dess exlibris. 15000:–

Collijn sp. 1016. Warmholtz 3472. Åhlén 16.76. Hedberg I, s. 258 för exempel på Kidrons stämp-
lar. Allt som utkom. Fint exemplar av allt som utkom av Johan Widikindis historieverk om
Gustav II Adolf. Upplagan förbjöds och drogs in och det påstås att 763 av totalt 830 exem-
plar inlevererades till K. Archivum. Enligt Warmholtz förbjöds den för "åtskillige anstötliga
utlåtelse, samt obehagliga sanningars skull". Riktigt så sällsynt som det ovannämnda låter
påskina är den dock inte, men detta är ett ovanligt fint exemplar. Johan Widekindi (†1678) var
prästson från Västmanland och systerson till Johan Stiernhöök. Han var från 1665 verksam
som rikshistoriograf och hans mest kända arbete vid sidan av detta är skildringen om Jacob
De la Gardies krig i Ryssland. Michael Thomasson Kidron (ca. 1645–1710) var verksam som
bokbindare i Stockholm från 1676 till sin död 1710.

